



Meiji Modernleşmesinde Medeniyet Kavramının Oluşumu ve Kokutai: Fukuzawa Yukichi Örneği (1875)*

Hülya Deveci

Öz: Kavramlar, toplumların tarihini yönlendirici etkiye sahiptir. Kavramların çatısı altında ülkeler siyasi, iktisadi ve sosyal politikalarını meşrulaştırmakta, reformlarını yönlendirmekte ve millî varlıklarını korumaktadır. Diğer taraftan kavramlar toplumları geri dönüşü olmayan zor süreçlere de itebilmektedir. Japon toplumunun tecrübe ettiği keskin dönüşümlerde kavramların etkisi yadsınamaz. Meiji Dönemi'nde (1868-1912) kavramlar, modernleşme sürecindeki reformları yönlendiren roller üstlenmişlerdir. Özellikle bunmei (文明-medeniyet) kavramı Japonya'nın uygulayacağı reformları meşrulaştırmasına, kokutai (国体-millî varlık/öz) ise modernleşme sürecinde ulusal varlığın yeniden kurgulanmasına sağladığı zeminle tartışmaların merkezinde yer almıştır. Meiji Dönemi'ndeki siyasi krizlerin ortasında Fukuzawa Yukichi'nin 1875'te yazdığı *Bunmeiron no Gairyaku* (Medeniyet Teorisinin Ana Hatları) başlıklı eseri, bunmei ve kokutai kavramları üzerinde şekillenen sistematik bir medeniyet tasarımı ve ulusal varoluş modeli sunmaktadır. Bu makale, Fukuzawa Yukichi'nin (1835-1901) *Bunmeiron no Gairyaku* başlıklı eserindeki bunmei ve kokutai kavramlarından hareketle, Japon modernleşmesinin ilk aşamalarındaki medeniyet ve ulusal varoluş kurgusunu çözümlemeyi amaçlamaktadır. Eserdeki bunmei ve kokutai kavramları içerik analizi yöntemiyle incelenmiş, bu kavramların tarihsel süreçle olan ilişkisi ortaya konmuştur. Bu yöntemle; makalenin odaklandığı kavramların metin genelinde hangi bağlamlarda kullanıldığını nicel ve nitel verilerle saptamak; böylece Japon modernleşmesinin ilk dönemlerinde medeniyet tasarımına ve ulusal varoluş kurgusuna dair nitelikli bulgulara ulaşmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meiji Modernleşmesi, Kavramlar Tarihi, Japon Edebiyatı, Fukuzawa Yukichi, medeniyet (*bunmei*), millî birlik (*kokutai*)

Abstract: Concepts have a driving influence on the history of societies. Under the framework of concepts, countries legitimize their political, economic, and social policies, guide their reforms, and preserve their national existence; on the other hand, concepts can also push societies into irreversible and difficult processes. The influence of concepts in the sharp transformations experienced by Japanese society is undeniable. During the Meiji Period (1868-1912), concepts assumed roles that guided reforms in the process of modernization. In particular, the concept of *bunmei* (文明-civilization) served to legitimize the reforms Japan would implement, while *kokutai* (国体-national essence) stood at the center of debates by providing the ground for the reconstruction of national identity during the modernization process. In the midst of the political crises of the Meiji Period, Fukuzawa Yukichi's 1875 work titled *Bunmeiron no Gairyaku* (*An Outline of a Theory of Civilization*) offers a systematic design of civilization and a model of national existence shaped around the concepts of bunmei and kokutai. This article aims to analyze the construction of civilization and national existence in the early stages of Japanese modernization, based on the concepts of bunmei and kokutai in Fukuzawa Yukichi's (1835-1901) *Bunmeiron no Gairyaku*. These concepts in the work have been examined through the method of content analysis, and their relationship with the historical process has been revealed. Through this method, the study aims to identify the contexts in which the focused concepts are used throughout the text using quantitative and qualitative data, thereby reaching qualified findings regarding the design of civilization and the construction of national existence in the early periods of Japanese modernization.

Keywords: Meiji Modernization, History of Concepts, Japanese Literature, Fukuzawa Yukichi, *bunmei*, *kokutai*

* Bu makale, Erciyes Üniversitesi, SBAÜ-2024-13371 kodlu ADEP (Araştırma Üniversiteleri Destek Programı) projesi çerçevesinde desteklenmiştir.

@ Arş. Gör. Dr. Erciyes Üniversitesi, hulyakarasu@erciyes.edu.tr

iD <https://orcid.org/0000-0002-2463-1339>

Giriş

Tarihi tecrübeler ve kavramlar birbirlerini ortaya çıkaran iki dinamiktir. Yaşama dair yeni veya tekrar eden her şey, tecrübelerden oluşmaktadır. İnsanlar, tecrübelerini anlamlandırmak, yaşamla ilişkilendirmek için kavramlara ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaçla ortaya çıkan kavramlar, içerdikleri manalarla tarihin akışında senkronik veya diyakronik şekillerde varlığını sürdürürler (Koselleck, 2022).¹ Öte yandan mevcut kavramlar, bireylerin ve toplumların yaşantılarını ve tecrübelerini yönlendirecek etkiye sahiptir. Kavramların çatısı altında ülkelerin siyasi, ekonomik ve sosyal politikaları meşrulaştırılmakta, reformlara destek verilmekte, milli varlıkları korunmakta veya toplumlar geri dönüşü olmayan zor süreçlere itilmektedir. Bu sebeple kavramların tarihi; bir milletin dilini, tarihini, belleğini ve fikriyatını anlamamızı sağlayan önemli verilerdir. Kavramların hangi tecrübe sonucunda ortaya çıktığı, tarihi süreçte manalarını nasıl korudukları, nasıl bir değişim geçirdikleri ve/ya neden kayboldukları kavramlar tarihinin alanını kapsamaktadır.²

Japonların tecrübe ettiği keskin dönüşümlerde de kavramların varlığı ve etkisi yadsınmaz. Özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren ülkede yaygınlaşan Batılı modernleşme yöntemini, öğretilerini ve kavramlarını Japonların nasıl anlamlandırdığı ve bunlara kendi fikri zeminlerinde nasıl karşılık buldukları dikkat çekicidir. Örneğin, medeniyet, millet, devlet, anayasa, hak ve özgürlük, milliyet gibi kavramlar Japon modern ulus devletini ve toplumunu inşa eden roller üstlenmişlerdir. Bu kavramların nasıl anlam bütünlüğü ile sunulduğu, Meiji Dönemi entelektüel dünyasına, modernleşme yönelimine ve yöntemine dair somut veriler sağlamaktadır.

İngilizlerin Hindistan'daki sömürgeci faaliyetleri, Afyon Savaşı (1839-1842), 1793-1858 arasında Batılı ülkelerin ticaret gemileri aracılığıyla Japon limanlarını açmaya zorlaması ve 1858'de ABD tarafından limanların açılması, Japon toplumunda istilaya uğrama endişesini ortaya çıkarmıştır. Özellikle Hristiyanlık öğretilerinin, Batılı siyasi terimlerin ve kavramların ülkede yaygınlaşması ve Batı ülkeleriyle yapılan eşitsiz anlaşmaların *naichi zakkyo* (内地雑居) adı verilen Japon adalarında yabancılarla birlikte ikamet etmeyi gerektirmesi, bu endişenin temel sebeplerindendir. Bu koşullarda Meiji Dönemi Japon entelektüelleri, küresel çapta etnik gruplar arasında bir rekabet

1 Ayrıntılı açıklamalar için bakınız: Volgelsang, 2012, ss. 9-24; Erol, 2015, ss. 272-280.

2 Otto Brunner, Werner Conze, Reinhart Koselleck, Quentin Skinner ve Raymond Williams, kavramlar tarihi alanında ön plana çıkan isimlerdir. Türkiye'de ise Doğan Özlem'in iki cilt halinde yayımladığı *Kavramlar ve Tarihleri*, Ahmet Şimsek editörlüğünde 2025'te yayımlanan *Kavram Tarihi Çalışmaları* (Vakıfbank Yayınları, İstanbul, 2025); İbrahim Şirin editörlüğünde hazırlanan *Osmanlı'da Siyasal Dilin İnşası: Değişen ve Dönüşen Osmanlı İmparatorluğu'nda Kavram ve Söylem* (Ketebe, İstanbul, 2024), Armağan Öztürk, C. Cengiz Çevik editörlüğünde hazırlanan *Kavramlar Tarihi: Özgürlük* (Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2022) eserleri örnek verilebilir.

olduğu ve bunun karşısında Japon halkının birlik içinde hareket etmesi gerektiğine dair ortak görüşü paylaşmışlardır (Sugiyama, 2023). Bu istila tehdidi karşısında devlet ile halk birliğinin ve uyumunun nasıl tesis edileceği, *kokutai* kavramı çatısı altında tartışılmıştır. Bu tartışmalar, erken modern dönem milli görüşünü yansıtan örnekler sunmaktadır. Nishi Amane (1829-1897) ve Tsuda Masamichi (1829-1902), Nakamura Masanao (1832-1891) Mori Arinori (1847-1889), Nishi Amane (1829-1897), Nakae Chōmin (1847-1901), Nakamura Masanao (1832-1891), Nishimura Shigekuni (1828-1902), Kato Hiroyuki (1836-1916), Mitsukuri Shūhei (1826-1886), Tsuda Mamichi (1829-1903), Itagaki Taisuke (1837-1919) gibi entelektüeller, Meiji Japonya'sında çeşitli statülerde faaliyet gösterirken Avrupa'nın 18. ve 19. yüzyıl düşünürlerinin eserlerini tercüme edip Batı medeniyetini yorumlamaya girişmişlerdir. Katsuhito, 2016; Howland, 2000).³ Bu entelektüeller yaşadıkları zaman itibarıyla, Tokugawa Dönemi'nin Konfüçyüsçü geleneğine hakim oldukları gibi Batı'ya ait yeni kavram ve düşünceleri araştırarak Japonca'ya tercüme etmişlerdir (Cho, 2017; Takano, 2001; Kono, 2011; Aksoy, 2022).⁴

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Japon entelektüeller teknik, askeri ve ekonomik alanda Batı ülkelerinin artık Çin medeniyetinden üstün olduğuna kanaat getirmişlerdir. Bu durum Japon düşüncesinde Çin kökenli *ka-i* (華夷- medeni-barbar)

3 Örneğin, Nishi Amane (1829-1897), Tsuda Masamichi (1829-1902) ve Nakamura Masanao, J. S. Mill'in (1773-1836) faydacılığı ve August Comte (1798-1857) pozitivizminin ülkede yaygınlaşmasını sağlamışlardır. Nakamura, 1871'de Mill'in *On Liberty* başlıklı eserini tercüme etmiştir. William and Robert Chambers'in *Political Economy*, Samuel Smiles'in *Self-Help* eserleri Meiji Dönemi'nin ilk yıllarında büyük ilgi görmüştür. 1870'lerin sonlarından itibaren Herbert Spencer'in Sosyal Darwinizm'ini tanıtmaya ve Japon kültürüne uyarlamaya yönelik çalışmalar görülmektedir. Oishi Masami, Spencer'in *Representative Government* başlıklı makalesini çevirmiştir. Matsushima Takeshi ise *Social Statics* eserini tercüme etmiştir. Yine Spencer'in görüşleri sürekli yayınlarda çeşitli kesimler tarafından değerlendirilmiş ve yaygınlaşmıştır. Inoue Katsuhito "Philosophical World of Meiji Japan" *European Journal of Japanese Philosophy*, 2016, 9-30; Douglas Howland "Society Reified: Herbert Spencer and Political Theory in Early Meiji Japan" *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 42, 2000, 67-86

4 Meiji Dönemi öncesi Batı literatürünü tercüme etmek ve incelemek üzere 1856'da Yabancı Kitapların Denetlenmesi Ofisi (蕃書調所 - *bansho shirabesho*) kurulmuştur. Yine Japonya'nın kapalılık politikasını uyguladığı 1639-1858 arasında Dejima'daki Felemenk kolonisi aracılığıyla *Rangaku* (蘭学) ekolü altında Batı medeniyeti incelenmiştir. Ayrıca Meiji Restorasyonu'ndan sonra 1868-1872 yılları arasında 500'e yakın öğrenci Batılı ülkelere gönderilmiştir. (Esenbel, 1999; Doğru ve Çemrek, 2023)

medeniyet anlayışının çöküşüne neden olmuştur (Tetsuo, 2008).⁵ Batılı bilgi ve düşünce ile karşılaşma, hem *ka-i* düzenini tersine çevirmiş hem de Batı düşüncesinin temel kavram ve ilkelerinin kabulünü kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu zorunlulukla birlikte Japonlar Batı düşüncesinden aldıkları kavramın anlamını yereldeki sosyal, siyasal, teknik ve ekonomik koşullarla uyumlu hale getirmiş veya bunu doğrudan geleneksel bilgi ve değerlerle anlatmaya çalışmışlardır (Naya, 2005).

Bu geleneksel düzenin çöküşünü, yeni bir medeniyet ve millet tasavvurunun inşasını temsil eden örneklerden biri şüphesiz Fukuzawa Yukichi'dir (1835-1901). Fukuzawa, dönemin uluslararası siyasetini ve Japonya'nın geçirdiği büyük değişimleri yakından gözlemlemiştir. Tercüman, tarihçi, eğitimci, düşünür ve gazeteci kimliği ile yürüttüğü geniş çaplı faaliyetleriyle Batı'yı henüz tanımayan Japonlara Batı medeniyetini tanıttı konusunda rehber olmuştur. (Sugiyama, 2019; Wolfgang, 2021). Eserlerinde yalın ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Gözlemlerini ve görüşlerini aktardığı eserler, Japonya'da Batılı tarzda medeniyetin kavramsal içeriğini şekillendiren nitelik taşımaktadır. Fukuzawa, çalışmalarının amacını otobiyografisinde şu şekilde ifade etmiştir:

"Bütün çalışmalarımın nihai amacı, Japonya'da Batı dünyasında olduğu gibi savaş ve barış sanatlarında donanımlı medeni bir ulus yaratmaktır." (Fukuzawa, 2006).

Fukuzawa'nın bu eserlerine kendi gözlemlerinin yanı sıra Batılı yazarların eserleri de ilham kaynağı olmuştur. İncelediği başlıca eserler ise François Pierre Guillaume Guizot'un *General History of Civilization in Europe* (Fransızca baskı:1828)⁶, John Stuart Mill'in *Principles of Political Economy* (1848) ve *Considerations on Representative Government* (1861), Francis Wayland'ın *Elements of Moral Science* (1835) ve *Elements of Political Economy* (1837), Henry Thomas Buckle'nin *History of Civilization in*

5 Asya'da Konfüçyanizm öğretilerinin hakim olduğu bölgelerde devlet düşüncesi, medeni ve barbar anlayışı üzerine kurulmuştur. Çin gibi Konfüçyanizm ilkelerini şiar edinmiş toplumlar, medeni (華—*ka*) , bu ilkelerden yoksun olanı barbar (夷—*i*) şeklinde nitelendirmiştir. Bu paradigmaya göre medeni toplumlar, barbarları askeri güçle kendi idareleri altına alırlar ve onlara belirli yollarla medeni olmayı öğretirler. Bu görüşü benimseyen Tokugawalar ise Japonları da Çinliler gibi bir medeni toplum şeklinde inşa etme idealiyle Konfüçyanizm çalışmalarına başlamıştır. Konfüçyanizm'in yönetim anlayışı; devlet idaresiyle ilgili kararların, keyfiyete göre değil, öngörülebilir, somut sonuçlara ulaştıran kurallara göre verilmesine dayanmaktaydı. Konfüçyanizm'e göre insan etrafındaki olgu ve olayları bilişsel bir gerekçelendirmeyle anlayabilirdi. Buna göre doğada var olan ve *ri* (理) şeklinde adlandırılan ilkeleri kavrayarak erdemli bir siyaset uygulayabilirdi. Tokugawa'nın özellikle üzerinde durduğu Konfüçyanizm'in bir kolu olan *Shushigaku* (朱子学) toplumu ve bireyi siyasetin anahtarı görmüştür. 華夷 (*ka-i*) kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Tetsuo, 2008.

6 François Pierre Guillaume Guizot, *History of Civilization in Europe*, The Colonial Press, 1899.

England (1857)⁷ eserleridir. Kendi çalışmalarında bu yazarlara atıfta bulunmuştur (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875).

Fukuzawa'nın medeniyet tasavvuru, ülkenin bağımsızlığına ve birliğine dair getirdiği telkinler, geniş perspektifle dönemin koşullarına dair değerlendirmeleri, geçmişte ve günümüzde uluslararası bilim dünyasında yaygınlığını koruyarak tartışılmaktadır.⁸ Çağdaşları onu genellikle faydacı bakış açısına sahip olduğu gerekçesiyle eleştirmişlerdir. Öyle ki "paraya tapan" şeklinde nitelendirecek kadar ileri gidenler de olmuştur (Kageura, 2025).⁹ Çünkü Fukuzawa, medeni insanın amacının para kazanmak olduğunu ifade etmiş ve feodal dönemden kalan kâr peşinde koşmanın gayri-ahlaki bir tutum olduğuna dair düşünceyi ısrarla ortadan kaldırmak istemiştir.¹⁰ 1901'de ölümünden sonra ise milliyetçi ideolojinin önemli bir temsilcisi olarak görülmüştür. Fukuzawa'nın "Birkaç top, yüz ciltlik uluslararası hukuktan daha değerlidir. Bir kasa cephaneye, sayısız dostluk anlaşmalarından daha faydalıdır" (Fukuzawa, 1878)¹¹ sözleri üzerinden realist ve milliyetçi görüşleri ön plana çıkarılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise feodal düşünce ve geleneklere getirdiği

7 Henry Thomas Buckle, *History of Civilization in England*, Parker Son and Bourn, West Strand, London. 1861.

8 Başlıca eserler: Nishimura Minoru, *Fukuzawa Yukichi-Kokka Risei to Bunmei no Dōtoku*, Nagoya Daigaku Shuppankai, Nagoya, 2006. Maruyama Masao, *Bunmeiron no Gairyaku wo Yomu (I-II-III)*, Iwanami Shoten, Tokyo, 1986. Takahashi Hiromichi, *Fukuzawa Yukichi no Shisō to Gendai*, Kaichō, Fukuoka, 1997. Tooyama Shigeki, *Fukuzawa Yukichi-Shisō to Seiji no Kanren*, Tokyo Daigaku Shuppankai, 1970. Imanaga Seiji, *Fukuzawa Yukichi no Shisō Keisei*, Keiso Shobo, Tokyo, 1979. Yasukawa Jyunosuke, *Fukuzawa Yukichi to Maruyama Masao*, Kōbunken, 2016. Nakao Masanori, *Fukuzawa Yukichi no Kenkyū*, Shibunkaku Shuppan, 1988. Ogawara Masamichi, *Fukuzawa Yukichi no Seiji Shisō*, Keiō Daigaku Shuppankai, 2012. Alastair Bonnett, "Makers of the West: National Identity and Occidentalism in the Work of Fukuzawa Yukichi and Ziya Gökalp" *Scottish Geographical Journal*, 2008, 165-182. Türkiye'de ise Nalbant Ayhan Şeyma "XIX. Yüzyıl Japonya'sında Siyasi Düşünce: Shinron ve Bunmeiron no Gairyaku Eserlerinde İdeoloji" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, 2013. Nalbant Ayhan Şeyma, "Fukuzawa Yukichi'nin Bunmeiron no Gairyaku Adlı Eserinde Milli Bütünlük Algısı", ed. Selçuk Esenbel, Erdal Küçüyalçın, *Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı II*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2015, ss. 348-360; İbrahim Öztürk "Fukuzawa Yukichi and Ahmet Mithat Efendi: A Comparative Study of the Two Leading Figures of Modernization in Japan and the Ottoman Empire in the 19th Century" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Boğaziçi Üniversitesi, 1995. Hülya Deveci "Fukuzawa Yukichi'nin Hristiyanlığa Dair Görüşleri" Ed. Ali Merthan Dündar, *APAM Japonya Çalışmaları I*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2021, ss. 267-283. Japon modernleşmesi ve Osmanlı medeniyet karşılaştırmaları için bakınız: Selçuk Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı, Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021. Selçuk Esenbel, "Türk ve Japon Modernleşmesi: Uygarlık süreci Kavramı Açısından bir Mukayese" *Toplum ve Bilim*, No. 84. 2000. 18-36. Tolga Özşen, *Japon Modernleşmesine Kırıldanarak Bakış*, Nobel Bilimsel, 2016.

9 Paraya tapan *haikinshu* (拝金主) kelimesi kullanılmıştır. Fukuzawa *Gakumon no Susume*, 3. ve 13. bölümünde bireyin ve toplumun maddi özgürlüğünü, ticaretin ve para kazanmanın yöntemlerinin geliştirilmesini savunmuştur (Fukuzawa, 2009). Fukuzawa'nın finansal kapitalizmi savunması, Tokugawa Dönemi'nin Konfüçyanist gelenekleri ile ters düşen bir tavrıdır. Ölümünden sonra gazetelerde paraya tapan şeklinde eleştirildiği görülmüştür.

10 Ayrıntılı bilgi için bakınız: Nishida, 1969.

11 <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/ja/fukuzawa/a30/93> (27.10.2025)

güçlü eleştirileri sebebiyle demokrasinin öncüleri arasına dâhil edilmiştir. Özellikle *Gakumon no Susume* eserinin açılış cümlesi “Tanrı hiç kimseyi diğerinden üstün yaratmadı” ifadesi referans alınarak kendisi eşitliğin ve demokrasinin savunucusu olarak değerlendirilmiştir (Fukuzawa, 1872).¹² Günümüzde ise İngiliz pragmatik düşüncesini temsil eden ve modern Japon düşünürleri arasında görülmektedir (Matsumoto, 1967).

Modern Japon tarihinde Fukuzawa Yukichi, Batı dışı modernleşme sürecinin aydın tipolojilerinden birini temsil etmektedir. Türkiye ve Japonya, modernleşme yöntemi ile sıkça kıyaslanan iki ülke olmasına rağmen ülkemizde bununla ilgili literatüre bakıldığında Fukuzawa Yukichi üzerine yapılan çalışmaların oldukça sınırlı kaldığı görülmektedir. 2026 yılı itibarıyla ülkemizde bu konuda tespit edilen yalnızca iki temel tez çalışması bulunmaktadır. Bunlar, İbrahim Öztürk’ün 1995 yılında Ahmet Mithat Efendi ile Fukuzawa’yı kıyaslayan yüksek lisans tezi (Öztürk, 1995) ve Şeyma Nalbant Ayhan’ın 2013 yılında Japon siyasi düşüncesindeki ideolojik temelleri inceleyen yüksek lisans tezidir (Nalbant, 2013).

Bu iki ülkenin modernleşme tarihlerindeki yöntem ve sonuç farklılıklarını kavramak, reformlar uygulanırken hangi unsurların sürece dahil edildiğini veya dışlandığını tespit etmek, ancak dönemin zihniyet dünyasına ve temel kavramlarına derinlemesine nüfuz etmekle mümkündür. Fukuzawa Yukichi’nin *Bunmeiron no Gairyaku* çalışması bu noktada kritik bir tarihi eserdir. Eser, Japonların modernleşme sancılarını ve karşı karşıya kaldığı kaos ortamında anlamlı bir dünya tasavvuru inşa etme çabasını betimlemektedir. Nobukuni Koyasu, Fukuzawa’nın bu eserini, “Japonya için açık bir medeniyet planı sunan ilk kitap” şeklinde tanımlarken Maruyama Masao da “Fukuzawa düşüncesinin tek sistematik teorisi” şeklinde ifade etmiştir (Sugiyama, 2016).

Bu çalışma, *Bunmeiron no Gairyaku* örneklemini üzerinden Fukuzawa’nın düşünce dünyasındaki *bunmei* ve *kokutai* kavramlarına odaklanmaktadır. Makalenin temel amacı, bu iki kavram üzerinden Japon modernleşmesinin ilk evrelerindeki medeniyetin ve ulusal varoluşun nasıl kurgulandığını çözümlemektir. Özellikle Fukuzawa’nın eserini yazdığı dönemin tarihi koşullarına ve eserin biçimsel ve kavramsal analizlere dayanarak, medeniyet ve ulusal varoluş tasarımıyla ilgili bulgulara ulaşmak amaçlanmıştır.

Fukuzawa’nın eseri incelenirken içerik analizi ve yakın okuma olmak üzere iki yöntem kullanılmıştır. Öncelikle Japonca ana metnin tamamı *bunmei* ve *kokutai* kelimeleri kodlanarak taranmıştır. Bu taramaya göre metinde *bunmei* ve *kokutai* kelimelerinin kullanım sıklığı tespit edilmiş ve kullanılan yerler işaretlenmiştir. Bu

taramadan sonra *bunmei* ve *kokutai* kelimelerinin geçtiği yerlerde hangi tema, kelime ve kavramlarla ilişkilendirilerek kullanıldığına bakılmış ve bununla ilgili istatistiksel veri ortaya konmuştur. Bu teknik, kavramları içeriğini ve kavramların etrafında kümelenen kelime ve kavramları ortaya koymuştur. Kavramların çevrelendiği içeriklerle kurduğu semantik bağlam, yakından okuma yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu yöntemlerle çalışma, Japon modernleşmesinin ilk dönemlerinde Fukuzawa'nın ortaya koyduğu medeniyet ve milli varoluş modeline bütüncül bir yaklaşımla ulaşmayı amaçlamıştır.

Fukuzawa'nın Hayatı ve Eserleri

Fukuzawa Yukichi, 1835'te Nakatsu (Kyūshū) Bölgesi'nde yaşayan düşük rütbeli bir samurayın oğlu olarak doğmuştur. Bulunduğu sosyal sınıf itibarıyla Konfüçyüsçülük temelli eğitim almıştır. Gençlik yıllarında Japonya'ya Matthew C. Perry'nin gelişiyle milli savunmaya, topçuluk eğitimine, *Rangaku*'ya (蘭学)¹³ yönelim artmıştı (Jansen, 1984). Bu ilgiyle Fukuzawa, 1854'te Nagazaki'ye gitmiş orada Felemenkçe öğrenmiş ve Felemenkçe kitapları üzerinde çalışmıştır. Bu eğitimi sayesinde Fukuzawa'ya 1858'de bağlı olduğu Okudaira Beyliği tarafından Edo'da (Tokyo) bir Felemenkçe okulu açma emri verilmiştir. Bu okulda tıp ve savunma teknolojileri alanında öğretmenlik yapmıştır (Fukuzawa, 2006; Hirayama, 2008).

Fukuzawa, Edo'dayken John Holtrop'un İngilizce-Felemenkçe Sözlüğü'nü (1789) satın alarak İngilizce öğrenmeye başlamıştır.¹⁴ Böylece İngilizce de öğrenen Fukuzawa, 1860'ta ABD'ye *Kanrin Maru* (咸臨丸)¹⁵ gemisiyle gönderilen heyete tercüman olarak katılmıştır. Fukuzawa, bu ziyaretinde Noah Webster'in sözlüğünü satın almıştır. Mayıs 1860'da Japonya'ya döndükten sonra bu sözlüğe *katakana*¹⁶ okunuşlarını ekleyerek *Zōtei Kaei Tsūgo* (増訂華英通語 - İngilizce-Japonca Sözlük) başlığıyla yayımlamıştır. Bu Fukuzawa'nın ilk eseridir.¹⁷ Japonya'ya döndükten sonra Tokugawa Shōgunluğu onu tercüman statüsünde işe almıştır. ABD elçiliği tercümanı Hendrick Conrad Joannes Heusken'in (1832-1861) suikastı ve işsiz samurayların (*rōnin*) İngiltere elçiliğine saldırısı ile ilgili diplomatik yazışmaların tercümanlığını yapmıştır (Hesselink, 1994; Hirayama, 2008; Racel, 2011; Fukuzawa, 2006).

13 *Rangaku*, Tokugawa Dönemi'nde (1603-1867) Japonya ile resmi ilişkisi olan Hollanda ve Felemenkçe araştırmalarını ifade etmektedir.

14 Holtrop John, English-Dutch Dictionary, 1789. https://archive.org/details/bim_eighteenth-century_a-new-english-and-dutch-holtrop-john_1789_1 (Erişim Tarihi: 27.04.2025)

15 <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/ja/fukuzawa/a01/1> Erişim Tarihi: 27.04.2025)

16 Japonca yazı sisteminin bileşenlerinden olan katakana grubu sesleri, yabancı kelimeleri yazarken kullanılmaktadır.

17 <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/ja/fukuzawa/a01/1> Erişim Tarihi: 27.04.2025)

1862'de Bunkiyü Heyeti'ne tercüman olarak katılarak Fransa, İngiltere, Hollanda, Almanya, Rusya ve Portekiz ülkelerini ziyaret etmiştir. Fukuzawa Aralık 1862'de ülkeye döndüğünde *Namamugi Olayı* (Ağustos, 1862) ile ilgili tazminat konularına ilişkin İngiltere ile shōgunluk arasındaki diplomatik yazışmaları tercüme etmiştir. Bu iş vesilesiyle Fukuzawa, Tokugawa Shōgunluğu'nun uluslararası ilişkilerinde derin bir kriz yaşadığına, Batı ülkelerinin diğer milletler üzerindeki baskısına ve sömürgecilik amaçlarına tanık olmuştur (Hirayama, 2008; Sugiyama, 2019).

Fukuzawa, 1864'te shōgunluğun dış ilişkilerinden sorumlu komisyonuna tercüman olarak atanmıştır. 1866'da Batı'yı Japon halkına tanıtmayı amaçladığı *Seiyō jijō* (西洋事情- *Batının Durumu*) başlıklı kitabının ilk cildini yayımlamıştır. Ocak 1867'de tercüman olarak ABD'den savaş gemisi almak üzere yola çıkan heyete katılmıştır. Bu ziyaretinden sonra üç cilt halinde *Raiju Soho* (雷銃操法-*Yıldırım Tabancasının Kullanım Yönergesi*)¹⁸ iki cilt halinde *Seiyō Tabi Annai* (西洋旅案内-*Batı'ya Seyahat Rehberi*)¹⁹, *Jōyaku Juichi Kokuki* (條約十一國記- *On Bir Ülke İle Yapılan Anlaşmalar*)²⁰, *Seiyō Ishokuju* (西洋衣食住-*Batılı Yaşam Tarzı*)²¹ başlıklı eserlerini yayımlamıştır (Sugiyama, 2019; Racel, 2011).

Fukuzawa, ABD ve Avrupa ziyaretlerinde gözlemlerini içeren *Seiyō Jijyō*'yu on cilt olarak 1870'e kadar tamamlamıştır (Saito, 2009).²² Meiji Hükümeti'nin ulus devlet inşa sürecinde bu eseri referans aldığı bilinmektedir. Bu eser, basit ve anlaşılır bir dille yazılıp çeviri ve derleme niteliği taşımaktadır. Batı ülkelerinin, vergi yasaları, ulusal tahvilleri, kağıt para, ticari şirketleri, diplomasi, askerlik sistemi, edebiyat teknikleri, okulları, gazeteleri, hastaneleri, kütüphaneleri, müzeleri, sergileri, düşkün evleri, dilsiz evleri, kör evleri, cüzzamlı evleri, akıl hastaneleri, buharlı makineleri, gemiler, arabaları, telgrafları ve gaz lambaları gibi birden çok unsurunu tanıtmıştır (Sugiyama, 2019; Wolfgang, 2021).

1872-1875 arasında yazdığı *Gakumon no Susume* (學問のすゝめ- Öğrenmenin Teşviki),²³ derleme eserlerinden farklı olarak fikirlerini yansıtan bir eserdir. 17 kitapçık halinde bir seri olarak yayımlanmış ve Fukuzawa'nın yaşamı boyunca yaklaşık 200.000 baskıyla dönemin en çok satan kitabı olmuştur. Fukuzawa, bu eserinde bireyin ve ülkenin bağımsızlığına ve Japonya'nın milli birliğini korumaya ihtiyacı olduğuna

18 <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/en/fukuzawa/a03/13> (Erişim Tarihi: 27.04.2025)

19 <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/ja/fukuzawa/a04/16> (Erişim Tarihi: 27.04.2025)

20 <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/ja/fukuzawa/a05/18> (Erişim Tarihi: 27.04.2025)

21 <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/ja/fukuzawa/a06/19> (Erişim Tarihi: 27.04.2025)

22 Bu eseri William and Robert Chambers'in eserleri, Sarah Sophia Cornell'in coğrafya kitapları, Samuel Augustus Mitchell'in coğrafya kitaplarındaki bilgileri içermektedir.

23 <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/ja/fukuzawa/a15/42> (Erişim Tarihi: 27.04.2025)

dikkat çekmiştir. Bu eserin 5. bölümünde *bunmei no seishin* (文明の精神-medeniyetin ruhu/zihniyeti) kelimesini kullanmıştır. Fukuzawa'ya göre medeniyetin ruhu, milletin bağımsızlık ruhudur. Dolayısıyla medeniyet, Japon halkının bizzat yaratması gereken şeydir (Sugiyama, 2019; Racel, 2011).

1879'da *Bunmeiron no Gairyaku*'yu tamamlayan ve medeniyet teorisinin son aşamasını açıkladığı *Minjyō Isshin*'i (民情一新-Halkın Duygularının Yenilenmesi)²⁴ yazmıştır. Bu eser, Fukuzawa'nın aydınlanma düşünürü olarak fikirlerini özlü bir biçimde anlatmaktadır. Burada medeniyetin arkasındaki itici gücün sanayileşme ve teknik bilim olduğunu ısrarla vurgulamıştır. Diğer taraftan vapur, telgraf, posta ve matbaa gibi yenilikler, toplumu tüm yönleriyle etkilemekle birlikte insan zihnini ve ahlakını da değiştirmektedir. Bu sebeple Fukuzawa, toplumun ve zihniyetin değişen yönlerindeki belirsizliğe dikkat çekerek Batı medeniyetinin dikkatle incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. (Sugiyama, 2019).

Fukuzawa'nın 1882 yılında yayın hayatına başlattığı *Jiji Shinpō* (時事新報 / Güncel Olaylar) adlı gazete, 31 Mart 1936 tarihine kadar yayımını sürdürmüştür. Ayrıca 1868'de kurduğu *Keiō Gijyuku* adlı okulda öğrencilerine bilgisini ve tecrübesini aktarmaya devam etmiştir.²⁵ 1901'de hayatını kaybetmiştir (Racel, 2011). Fukuzawa'nın cenazesi için hükümet tarafından resmi tören düzenlenmiştir (The Japan Weekly Mail, 9 Şubat, 1901).

Fukuzawa, kendisini bu yoğun çalışmalarına yönelten motivasyonu otobiyografisinde şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben Japon'dum ve hiçbir şey yapmadan öylece duramazdım. Siyasi durumu düzeltmeye yönelik hiçbir şey yapamıyorsam da Batı kültürüne dair öğrendiğim ne varsa ülkenin gençlerine öğreterek, Batı'da yazılmış kitapları tercüme ederek ve kendim yazarak bir şeyler yapmaya çalışabilirdim. O zaman belki şansın da yardımıyla ülkenin insanlarına içinde bulundukları belirsiz durumdan kurtulabilmeleri için yol gösterebilirdim. Böylece çaresiz, fakat kararlı duruşumu belirledim.” (Fukuzawa, 2006)

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Japonya'nın ulusal ve uluslararası alanda yaşadığı krizin Fukuzawa'ya yansımaları, otobiyografisinin bu kesitinden anlaşılabilmektedir. Japonya'nın karşılaştığı dış tehdit, içerde halkın dağılmasından duyulan endişe ve Japonya'nın hangi yöne doğru ilerlemesi gerektiğine dair ülkedeki tartışmalar, Fukuzawa'nın çalışmalarının amaçlarını belirleyen ve fikirlerine öncülük eden temel etkenlerdir. Fukuzawa, Batı ülkelerinin vaziyetini ülkesine tanıtmaya,

24 <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/ja/fukuzawa/a31/95> (Erişim Tarihi: 27.04.2025)

25 Günümüzde Tokyo'da Keiō Üniversitesi adıyla eğitim vermektedir.

karşılaştığı medeniyet krizine acil bir çözüm bulma gayretiyle çalışmalarını yürütmüştür. Meiji Dönemi'nin ilk yıllarında yazdığı *Bunmeiron no Gairyaku* eseri, Japonya'ya açık ve geniş bir perspektifle medeniyet tasarımı sunan ilk eser olma özelliği taşımaktadır.

***Bunmeiron no Gairyaku* ve İçeriği**

Bunmeiron no Gairyaku,²⁶ altı cilt ve on bölümden oluşmaktadır. Fukuzawa, kitabının ilk cildini, "Tartışmaların Ölçütünü Belirmek", "Batı Medeniyetinin Amaçladıkları", "Medeniyetin Özünü Tartışmak" bölümleri; ikinci cildini "Bir Ülkenin İnsanlarının Bilgeliğini ve Ahlakını tartışmak" "Bir Önceki Bölümün Devamı" bölümleri; üçüncü cildini "Bilgi ve Ahlak Üzerine" bölümü; dördüncü cildini "Bilgi ve Ahlakın Gerçekleştirilmesi Gereken Yeri ve Zamanı Tartışmak" "Batı Medeniyetinin Kökeni" bölümleri; beşinci cildini "Japon Medeniyetinin Kökeni" bölümü; altıncı cildini "Ülkemizin Bağımsızlığını Tartışmak" bölümü şeklinde tasarlamıştır.²⁷

Fukuzawa, eserinde dönemin koşullarını büyük bir karmaşa (大騒乱-*Daisōran*) şeklinde gözlemlemiştir. Ona göre Japonya, limanlarını açmasıyla Batılı ülkelerle tarih sahnesinde karşılaşmıştır. Birbirinden farklı iki medeniyetin bu tesadüf, sıcak ve soğuk suyun karşılaşması gibidir. Bu durum Japonya'da iç karmaşaya neden olmuştur. Bunun göstergesi de ülkedeki siyasi krizlerdir. Restorasyon (王制復古-*Ōsei Fukko*) ve derebeylik sisteminin kaldırılmasıyla, kriz bir an dinginleşse de, Japonların baş başa kaldığı zihinsel karmaşa (人心の騒乱-*Jinshin no Sōran*) gün geçtikçe şiddetlenmektedir. Öyle ki ülkedeki entellektüeller tek bedende iki farklı yaşamı tecrübe etmiş gibidirler. Feodal dönemde Budist ve/ya Şintoist olanlar, Çince okuyanlar artık Batı bilimi ile uğraşmaktadır. Yine feodal dönemde samurayların ünvanları artık anlamını yitirmiş ve sıradan halk (平民-*heimin*) olmuşlardır (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Bu krizi *Seiyo Jijyō Gaihen*'de şu cümlelerle yansıtmaktadır: "Şimdi ne oldu? Biz nereye yöneleceğiz?" (Kono, 2011). Fukuzawa'nın bu ifadeleri, Meiji Restorasyonu dönemi Japonya'sının derin bir varoluşsal ve zihinsel sarsıntı yaşadığını ortaya koymaktadır. Fukuzawa, limanların açılmasını ve iç siyasetteki kurumsal dönüşümleri birer kriz olarak nitelendirse de asıl meselenin zihinsel bir karmaşa ve belirsizlik olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda Fukuzawa'nın temel amacı, Japon toplumunun yaşadığı bu zihinsel kaosu gidermek ve toplumsal zihniyeti güvenli bir zemine taşımaktır. Fukuzawa, bu eseri ile zihinsel boyutta yeni bir düzenin ve kozmosun inşa edilmesi ihtiyacına yanıt vermedi amaçlamaktadır.

26 <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/ja/fukuzawa/a23/77> (Erişim Tarihi: 27.04.2025)

27 Fukuzawa'nın *Bunmeiron no Gairyaku* eseri 2015'te Miura Ryō'nun günümüz Japoncasına çevirisi ile orijinal eser karşılaştırılarak incelenmiştir. Fukuzawa Yukichi, *Bunmeiron no Gairyaku* (Gendaiyaku) ed. Miura Ryō, 2015.

Fukuzawa'ya göre ülkede yaygın yabancı düşmanlığının yanı sıra asla bir araya gelemeyen, birbirlerini hasım gören iki karşıt grup vardır. Bunlar, insan hakları söylemini (人民同権の説-*Jinmin Dōken no Setsu*) savunan reformcular ile geleneklerin muhafazasını savunanlardır (保守派-*Hoshuha*). Fukuzawa'ya göre reformcular, yenilikleri denemeye istekli ve bu nedenle düşüncesizce tehlikeli yönleri sürüklenme riskini taşımaktadırlar. Muhafazakarlar ise insan hakları söylemlerinin ülkedeki birliğe (*kokutai*) zarar vereceğini düşünmektedirler. Bu iki karşıt görüşteki gruplar görüşlerini yazılı veya sözlü yapabilirler. Ancak kavramları kullanmayı bilmeyen halk, bu söylemlerle harekete geçebilir ve fiziksel güçleriyle ülkede kargaşayı ortaya çıkarabilirdi. Öte yandan kişisel çıkarlar üzerine yapılan ideolojik tartışmalara, Japonya feda edilemeyeceği için Fukuzawa, ülkedeki tartışma yığınının kurtuluş meselenin özüne odaklanmayı önermiştir (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875).

Bunmeiron no Gairyaku'da Bunmei Kavramı

MÖ 720–645 arasında yaşamış Çinli düşünür Guan Zhong'un Xiū Mi (修靡-*Zarafet*) başlıklı yazısında “Görünüşü (perdeleri) güzelleştirmek, medeniyetin gereğidir”²⁸ cümlesi, *bunmei* (文明) kelimesinin tespit edilen ilk kullanımıdır (Chia, 2014). Bu cümle, medeniyetin estetik bir değerle ilişkilendirildiğini göstermektedir. Erken dönemde *bunmei*nin tespit edilen diğer örneği, *Değişimler Kitabı*'nın (易經-*Yijing*) *Yeryüzü Medeniyeti*²⁹ bölümünde geçmektedir. Kong Yingda (574-648)³⁰ bu bölümde “Yeryüzü edebiyatla aydınlanır”³¹ şeklinde bir yorum yapmıştır. *Bun* (文) ideogramı, “yazma, edebi yetenek ve edebiyat yoluyla eğitim” *mei* (明) ideogramı, “açıklamak, ortaya çıkarmak ve aydınlatmak” anlamına gelmektedir. Bu sebeple kadim Çin düşüncesinde medeniyetin; estetik yaşam, edebiyat ve bilgelik gibi unsurlarla doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. (Chia, 2014, ss. 2-3). Bu yakın ilişki, Tokugawa Dönemi'nde (1603-1867) asiller sınıfını oluşturan samurayların eğitiminde de görülmektedir. Onların eğitimi, *bun* (文) ve *bu* (武) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. *Bun*; “tarih, edebiyat ve şiir çalışmaları”, *bu* ise “savaş sanatıdır”. *Bun*, samurayları belli bir ahlaki seviyeye ulaştırmak, görev ve sadakat duygusunu aşılama, tasarruf etmek, lüks hayattan kaçınmak ve emirlere itaat etmek için verilen eğitimdi. Ayrıca tarih, edebiyat ile bilgelilerin hayatları yanında Çin Klasikleri de öğretilmiştir (Dore, 1965).

28 塑幕を美しくするは、文明なるゆえなり

29 天下文明-Tenka Bunmei

30 Sui ve Tang Hanedanı Dönemi'nde yaşamış Çinli filozof.

31 天下に文章有りて光明なり

Meiji Dönemi öncesinde *bunmei* kelimesinin anlamı ve kullanımı ile ilgili ilk bilgilere Konfüçyüçü bilgin Kaibara Ekken'nin (1630-1714) 1708'de yazdığı *Yamato Zokkun* (大和俗訓-Yamato Halkının Bilgeliği)³² eserinde rastlanmaktadır. Ekken, bu eserinde insan ilişkilerini düzenleyen ve insanın her daim uyması gereken beş erdemin (五輪五常- *Gorin Gojyō*) bulunduğu ülkelere, medeni ülke (文明の国-*Bunmei no Kuni*) adını vermiştir (Toshimitsu, 2003). İngilizce *civilization* kelimesinin Japonca'ya ilk tercümesi ise Motoki Masahide'nin (1767-1822) 1814'te hazırladığı İngilizce-Japonca sözlükte görülmektedir. Burada Masahide, *civil* kelimesini "görgü kuralları ve nezaket" şeklinde, *civility*'i ise "mütevazılık, saygı ve nezaket" şeklinde tercüme etmiştir. 1862'de yayımlanan Hori Tatsunosuke'nin (1823-1894) İngilizce-Japonca Sözlüğü'nde *civilization* kelimesine "görgü kurallarına uygun davranmak" şeklinde karşılık verilmiştir (Toshimitsu, 2003). Bu örneklerden, Meiji Dönemi öncesinde *bunmei* kelimesi ile insanlar arasındaki ilişkinin uyumu, nezaket, görgü kuralları ile yakın bir ilişki kurulduğu anlaşılmaktadır.

Civilization kelimesinin Batı ile ilişkilendirilen ilk kullanımı, Fukuzawa'nın *Seiyō Jijyō* eserinde görülmektedir. O, burada İngilizce *civilization* ifadesini *bunmei kaika* (medeniyet açılımı) şeklinde tercüme etmiştir. (Sugiyama, 2019). Fukuzawa eserlerini yazdığı dönemde *bunmei*, ülkenin farklı kesimleri tarafından tartışılmış, tarihi koşullara bağlı olarak kavramın içeriği ve işaret ettiği anlamlar şekillenmeye başlamıştır (Toshimitsu, 2003; Chia, 2014).

Örneğin Nishimura Shigeki (1828-1902), Mayıs 1875'te *Meiroku Zasshi*'nin 36. sayısındaki *Seigo Nijyūkai* (西語十二解) başlıklı yazısında *bunmei* kavramını nezaket kurallarında bir ilerleme (礼儀二進△-*Reigi ni Susumu*) ve şehirleşme (都市的 - *toshika*) olarak tanımlamıştır (Nishimura, 1875). Ona göre sosyal uyum, insanlık onuru ve yoldaşlık duygusu, medeniyetin emareleridir. Medeniyetin nihai amacı ise barış ve mutluluğa ulaşmaktır (Kono, 2011; Chia, 2014).

Ukichi Taguchi (1855-1905), 1877-1882 arasında hazırladığı *Japon Aydınlanmasının Kısa Tarihi* (日本開化小史-*Nihon Kaika Shōshi*) adlı kitabında medeniyeti "para ve mülk edinme sanatında ilerleme" olarak tasvir etmiştir. Yiyecek ve giyecek elde etmek, mülk edinmek ve mülk edinme yöntemlerini geliştirmek, tüm toplumların evrensel bir ihtiyacdır. Bu ihtiyaç karşılandığında insanlar eşya ile temas etme fırsatlarına sahip olacaklar ve eşyalarla temas ettikçe de bilgileri genişleyip tecrübeleri artacaktır. Bu tecrübe ile medeniyet ilerleyecek ve toplumlar aydınlanacaktır (Donglan, 2018; Chia, 2014).

32 <https://shimuchi.lib.u-ryukyu.ac.jp/collection/miyara/mi02301> (08.07.2025)

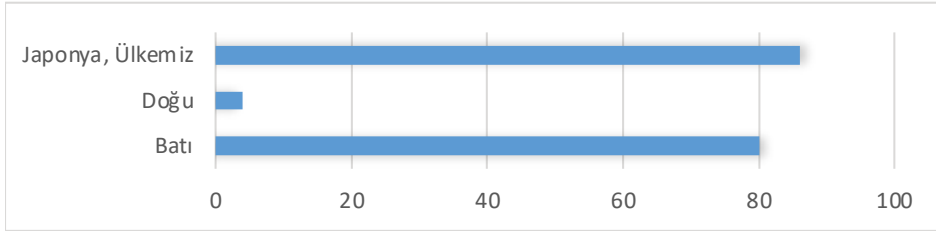
Saigō Takamori (1828-1877) *Nanjyūōikun* (南洲翁遺訓)³³ eserinde Japon devletinin siyaset ahlakından ve bireylerin erdeminden bahsetmektedir. Ona göre Japon toplumuna yeniliklerin belirli yöntemlerle tanıtılması ve benimsetilmesi gerekir. Öncelikle milli birlik (*kokutai*) ve ahlak inşa edilmeli, ardından yabancı kültürün iyi yönleri ülkeye katılmalıdır. İnsanlar, gelişigüzel bir şekilde Batılıları taklit ederse, milli birlik arka planda kalır, öğretiler yok olur ve toplumu kurtarmanın bir yolu bulunamayacağından Japonlar yabancıların hakimiyeti altına girerlerdi (Yates, 1994; Chia, 2014).

Saigō'ya göre medeniyetin göstergelerinden biri; şefkattir. (慈愛-*jiai*) . Eğer bir millet medeni ise, uzak diyarlardaki milletleri samimi bir şekilde ikna etmeli ve aydınlanmaya yöneltmelidir. Çıkarları uğruna başkalarının hayatlarını ve ölümlerini acımasızca görmezden gelmek barbarlığın işaretidir. Bu ifadeleriyle Saigō, dönemin Batı ülkelerini tasvir ederek eleştirmektedir. Saigō'nun *chūkōjinai* (忠孝仁愛) şeklinde ifade ettiği ataya sadakat, evlada şefkat, iyilik ve sevgi tüm dünyayı yönetmenin temelidir. Hükümdarlar; mütevazı, güzel ahlaklı, binicilikte usta, tutumlu ve çalışkan olmalıdır. Saigō'ya göre medeniyet, yardımseverliğin ve merhametin gerçekleştirilmesidir (Chia, 2014).

Bu makale için incelenen Fukuzawa'nın *Bunmeiron no Gairyaku* eserinde *bunmei* kelimesi yaklaşık 458 kez geçmiştir. *Bunmei*, kelimesinin geçtiği paragraflar metinden ayıklanmıştır. Ayıklanan metinlerde, sıklıkla *bunmei* kelimesinin ilişkilendirildiği bölgelerin oranları şu şekildedir;

Tablo 1:³⁴

Medeniyet (bunmei) kelimesi ile ilişkilendirilen bölgeler



33 İlk basımı 1890'da yapılmıştır. *Nanjyūōikun*, Saigō'nun sözlerini derleyen samuraylar tarafından yazılmıştır. Saigō'nun siyaset felsefesini ve kişisel düşüncelerini ayrıntılı olarak ele almaktadır. Bakınız: *Hsu Shih-Chia, Meiji Nihon no Bunmei Gensetsu no Henyō*, s. 52-53

34 Bu tablo, eserde medeniyet kelimesinin geçtiği paragraflarda kullanılan bölge isimlerinin sayılarına göre oluşturulmuştur.

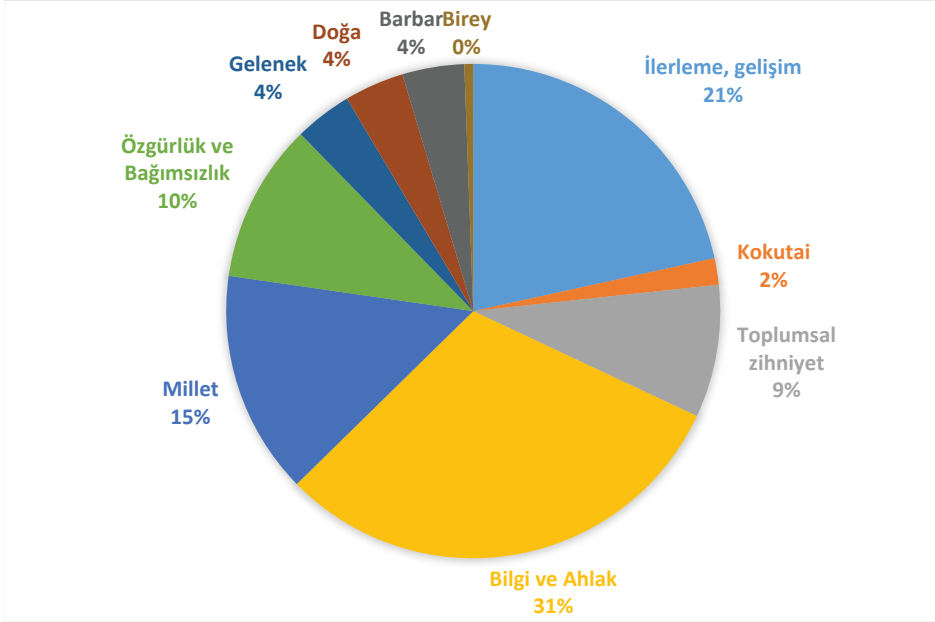
Fukuzawa, medeniyeti göreceli bir bakış açısından doğduğunu öne sürer. Bir ülkenin medeni olup olmadığı diğer ülkelere karşılaştırma yapılarak anlaşılmaktadır. Buna göre milletler medeniyet seviyelerinde üç kategoriye ayrılmaktadırlar. Medeni ülkeler (Avrupa ülkeleri ve ABD) yarı medeni ülkeler (Japonya, Çin, Türkiye) ve barbar ülkeler (Afrika vb). Fukuzawa, bu sınıflandırmanın dünyanın her yerinde artık geçerli olduğunu, kendini medeni sayan Çin'in bile artık Avrupa'ya elçiler göndererek medeni olmanın yollarını aradığına dikkat çekmiştir (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Fukuzawa, Japonya'nın Batılı ülkelere kıyasla medeniyet sürecini geriden takip ettiğini ifade ederken (Fukuzawa, Dai Rokkan, 1875) *bunmei* kavramına kategorik ve hiyerarşik nitelikler atfetmiştir. Bu, 19.yüzyıl Batılı ülkelerden -özellikle Fransa ve İngiltere- yayılan medeniyet fikrinin ve tarih anlayışının bir yansımasıdır.

Fukuzawa'ya göre medeniyet aşamalar halinde gelişip ilerler. Batı medeniyeti, o dönem insan aklının ulaştığı zirveyi temsil etmektedir. Bu sebeple dünya ülkeleri barbar ya da yarı-medeni fark etmeksizin, ülkesinin ilerlemesini planlıyorsa, Batı medeniyetini model alıp ülkelerini Batı medeniyetinin standartlarına göre inşa etmektedir. Nitekim eserinin tamamında Batı'ya atıfta bulunan Fukuzawa, Batı medeniyetinin benzersiz olmadığını ve hala tam manasıyla medeni denilebilecek bir seviyeye ulaşmadığını düşünmektedir. Çünkü Batı medeniyeti, kötülükten, savaşlardan ve suçlardan henüz arınmadığı gibi gelecekte de hangi ülkenin medeniyet bayrağını taşıyacağı henüz bilinemezdi (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Bu sebeple Japonya'nın Batı medeniyetinin standartlarını benimsemesine olumlu baksa da taklit etmesine karşıdır. Ona göre, medeniyet, Batı ülkelerinin kanunları, kararnameleri, kıyafetleri, barınmaları ve mekanları taklit edilerek gerçekleştirilemezdi. Bu tür bir medenileşme, kolaylıkla satın alınabilir ve inşa edilebilirdi (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Bu bağlamda medeniyet, milletlerin gelişim düzeyine göre ilerleyen dinamik bir süreçtir. Batı medeniyeti güncel zirveyi temsil etse de Fukuzawa'ya göre henüz tatmin edici bir seviyede değildir. Bu nedenle milletlerin yöneldiği medeniyet eksenini, tarihsel süreç içerisinde değişebilir, Japonya için bu durum fırsata dönüşebilirdi. Fukuzawa, Batı medeniyetinin fayda ve zararlarını tartışmanın Japonya için taşıdığı önemi vurgulayarak bilgece bir tavır sergilemiş (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875) ve eserinde Batı kaynaklı kavramların yüzeysel bir taklit yerine ustaca özümsemesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Fukuzawa'nın eserinde medeniyet kavramını ilişkilendirdiği diğer kavramların oranları şu şekildedir;

Tablo 2: ³⁵

Medeniyet kavramıyla ilişkilendirilen diğer kavramlar



Ortaya çıkan bu kavram haritasına göre Fukuzawa'nın medeniyet modeli, ilerlemecidir. Kitabına “medeniyet insan zihniyetinin (精神発達 - seishin hattatsu) gelişimidir” cümlesiyle başlayan Fukuzawa, medeniyeti insanlığın ilerleyeceği nihai yol veya dinamik bir gelişim süreci şeklinde tasavvur etmiştir. Fukuzawa açısından medeniyet ülkede tek bireyin veya zümrenin değil, toplumsal zihniyetin gelişimidir (衆心発達 - shūshin hattatsu) (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Bu sebeple sunduğu medeniyet modelinde Fukuzawa, toplumsal zihniyet, Japon milleti ve kokutai kavramına önemli bir yer vermektedir. Ayrıca medeniyet inşasında bilgi ve ahlakın temel denebilecek bir noktada durduğu görülürken, bağımsızlık ise medeniyetin bizatihi amacı olarak eserinde önemli bir yer işgal etmektedir.

Medeniyetin Niteliği

Fukuzawa, *Bunmeiron no Gairyaku* eserinde özellikle Buckle'nin tarihsel yöntemini temel olarak almıştır. Fakat Buckle'nin medeniyet tezinde Japonya için alınması

35 Bu tablo, eserde medeniyet kelimesinin geçtiği cümle ve paragraflarda hangi kavramlarla kaç kez birlikte kullandığına göre oluşturulmuştur.

gereken yerler konusunda kendine özgü bir seçicilikle hareket etmiştir. Buckle'nin medeniyet teorisinde iklim ve toprak, kısacası doğal yaşam önemli bir yerde konumlanmaktadır (Buckle, 1861). Coğrafya, medeniyetin ortaya çıkışını etkilediği gibi, siyasi örgütlenmelerin türünü de belirleyicidir. Buckle, Avrupa'da medeniyetin ilerleme hızını iklime ve coğrafyaya bağlarken Fukuzawa ise Buckle'nin bu teorik yaklaşımına eserinde yer vermemektedir (Maruyama, 1986; Chū, 1986). Bunun yerine medeniyeti, her milletin ulaşabileceği sınırsız, canlı, büyük bir gelişim, dönüşüm, hareketlilik ve meşguliyet şeklinde nitelendirmiştir (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Fukuzawa'nın medeniyete sınırsız ve evrensel gibi nitelendirmeleri, medeniyetin bir soyutlama, belirsiz bir kurgu olduğunu ve içerisinde muğlak anlamları barındırdığını göstermektedir. Fakat medeniyet, belirsiz anlam içermesinden dolayı değersiz değildir. Bilakis tarihi süreçte üzerine yapılan yorumlamalar ve işaret ettiği anlamlar tarihi, siyaseti, toplumu ve ekonomiyi yönlendirecek dinamik bir güce sahiptir. Örneğin, medeniyeti bu şekilde nitelendirmeleri, Japonya'nın ve diğer ülkelerin de Batı ile eşit şekilde medeni bir ülke olabileceği fikrini mümkün kılmakta, Japon modernleşmesini yapılandıran ve hızlandıran süreçlerin dinamiğini oluşturmaktadır. Eserinde medeniyet, coğrafi, kültürel ve dini çeşitliliklerin üzerinde yer alan bir "değer" olarak ele alınıp millet olarak yönelinmesi gereken bir yol olarak tasvir edilirken Batı'ya ait olduğuna dair iddiaları reddedilmektedir.

Fukuzawa'ya göre Batı medeniyeti; doğa yasalarını esas alan, bu yasalara göre ve insan aklıyla hareket eden, eski geleneklere takılıp kalmayan, başkalarına dayanmak yerine kendi bilgi ve ahlaklarını geliştiren, ne geçmişe özlem duyan, ne de şimdiki zamandan memnun olan, az huzurla yetinmeyen, gelecekteki büyük başarıları hedefleyen, geri adım atmayan, durmadan çalışan ve sadece bilim ve icat ile meşgul olup refahını sanayi ve ticaretle arayandır. Fakat bunun medeniyetin en iyi ve tatmin edici hali olduğu söylenemez. Gelecekte bir ülke, bilgelğin, ahlakın ve barışın zirvesine ulaştığında, Batılı ülkelerin ne kadar acınası bir barbarlık içinde olduğu fark edecektir. Bu nedenle Batı medeniyetini zirveye taşıyan nitelikler benimsenmeli, fakat nihai amaç sadece Batı medeniyetinin standartlarına ulaşmak olmamalıdır. (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Bu ifadelerden dönemin Avrupa aklı ve tarihiyle özdeşleştirilen medeniyet ölçütlerini eserine aktardığı görülmüştür. Ancak Fukuzawa'nın medeniyet tasarımı tamamıyla Batı ülkelerini taklit değildir. Bunun sebebi, Batılı ülkelerin henüz barış ve uyumu gerçekleştiremedikleri gibi suçlardan ve barbarlıktan vazgeçmemeleridir. Burada Fukuzawa'nın medeniyet tasavvurunda barış, uyum ve erdem gibi kavramlar da belirginleşmektedir.

Medeniyetin Emareleri

Bilgi ve Ahlakın (智徳-*chitoku*) Doğru Konumlandırılması

Fukuzawa'ya göre medeniyetin emarelerinden biri refahtır. Refah ise insanların yiyecek ve giyeceklerle yaşamlarının zenginleşerek değerlerinin yükseltilmesidir. Fukuzawa, Guizot'un medeniyetin maddi ve manevi refahı barındırdığı fikrini eserine aktarmıştır. Guizot'a göre yaşamı refaha ulaştıran araçların geliştirilmesi ve adil bir şekilde dağıtılması medeniyet emareleridir (Guizot, 1846). Fakat yalnızca maddi yaşamın zenginleştirilmesi medeniyetin göstergesi olamaz. Eğer böyle olsaydı, insanlar karıncalar veya bal arıları gibi olurlardı. İnsanın fiziki şartlarının yanı sıra bilgisi ve ahlakının gelişimi de gereklidir. Bu sebeple insanın asaletini ve onurunu koruyacak bilgi ve ahlak sistemi geliştirilmelidir (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875).

Bilgi ve ahlakı medeniyet teorisinde vazgeçilmez unsurları olarak belirleyen Fukuzawa'ya göre medeni ülkeler, bireylerin değil toplumun bilgi ve ahlakı ile ilgilenirler. Bilgi ve ahlak, ülkede birliği ve ortak hareketi sağlar ve bu ikisi yön değiştirirse millet de yön değiştirir. Fukuzawa'nın medeniyet teorisinde bilgi ve ahlak, bir milletin yönünü belirleyici konumdadır. Bilgi ve ahlakın tek bir kişiye veya zümreye değil, ülkenin bütününe yayılması ve ülkeyi yöneten hakim kültürel gücün bilgi ve ahlak üzerine konumlanması gerekmektedir (Fukuzawa, Dai Nikan, 1875). Burada medeniyeti temsil eden bilgi, ahlak ve refahın toplumun her kesimine yayılmasına dikkat çekmesi, Fukuzawa'nın hiyerarşiden uzak eşitlik anlayışını yansıtmaktadır. Onun Batılı ülkelerin eşitlik kavramından etkilenmiş olması muhtemeldir. Fakat otobiyografisine gençlik yıllarında Japonya'daki hiyerarşik toplum yapısına dair eleştirel tutumu da yansıtmaktadır (Fukuzawa, 2021). Toplumu ve insanı yönlendirici güç olarak siyasi ve dini otoritelerin yerine bilgi ve ahlakı koyan Fukuzawa'ya göre bu ikilinin yön verdiği medeniyet çatısı altında siyasi rejimler ve dini kurumlar da değişmektedir.

Fiziksel Güç'ten Zihinsel Yetkinliğe

Fukuzawa'ya göre milletler, medenileşme sürecinde doğal yeteneklerini keşfettikçe toplumsal zihniyetleri de eş zamanlı olarak tekamül eder. Zihinsel üretim ve meşguliyet arttıkça aklın ilerleyişi ivme kazanır. Zira insan aklının ulaştığı her nokta, aslında medeniyetin sınırları içerisinde. (Fukuzawa, Dai Rokkan, 1875). Bu sebeple medeniyet özü itibarıyla fiziksel gücün (腕力-*wanryoku*) yerini bilginin ve zihinsel yetkinliğin (知力-*chiryoku*) almasıyla gerçekleşen bir tekamüldür.

İlkel dönemlerde iktidarlar fiziksel güç yoluyla boyun eğdirmiş olsa da, bilginin yaygınlaşmasıyla birlikte otoritelerin gücü sınırlanmıştır. Medeni bir toplumda her

birey, akılcı bir yaklaşımla hareket ederek medeniyetin ilerlemesine katkı sunar (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Fukuzawa'nın medeniyet tasavvurunda bilgi ve zihinsel yetkinlik, toplumsal ilerlemenin temel itici gücü olarak konumlandırılmaktadır. Bu yaklaşımla medeniyet dinsel ya da metafizik referanslardan arındırarak, tamamen rasyonaliteye dayalı seküler bir çerçeveye oturtulmaktadır. Aklın ve bilginin merkezileşmesi, toplumsal ve siyasal yapının dünyevi amaçlar doğrultusunda yeniden inşa edilmesine olanak sağlamaktadır.

İnsanlar Arası Etkileşim (人間交際-ningen kōsai)

Medeniyetin diğer bir emaresi insanlar arası etkileşimdir (人間交際- ningen kōsai) Etkileşim, insanların bilgisinin artmasını ve çeşitlenmesini sağlar. Bu çeşitlilik yenilikleri ortaya çıkarırken sanayi, ticaret ve bilimsel çalışmaları artırır. Böylece rekabet kültürü gelişirken insanlığın yeteneği ve davranışları asil seviyeye ulaşır. Bu sebeple medeniyetin anahtarı, insanları meşgul etmek, ihtiyaçlarını çoğaltmak, zihnini uyarmak ve dış dünyaya açık olmaktır (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). İzole bir insan ve/ya toplum medeni olamaz. İnsanlar arası iletişim ve uyumlu hareket becerisi, medeniyetin inşası için bir ön koşuldur (Maruyama, Jyō, 1986). Fukuzawa, medeniyetin ölçütü olarak uluslararası iletişim yeteneğini işaret ederken onu aynı zamanda tüm toplumsal kurumların birbiriyle uyum içinde çalıştığı sürekli bir hareketlilik süreci olarak da tanımlar. Fukuzawa bunu bir tiyatroya benzetmektedir:

“Medeniyet büyük bir tiyatro gibidir ve kurumların, edebiyatın ve ticaretin altındaki her şey bir aktör gibidir” (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875)

Metnin başka bir yerinde medeniyeti nehirlerin birleştiği bir deniz olarak tasvir eden Fukuzawa, toplumsal ilerlemenin bireysel katkıların toplamıyla mümkün olduğunu savunur (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Bu analojiye göre medeniyetin gelişimi, her bir ferдин bulunduğu mevkide görevlerini eksiksiz yerine getirerek bu büyük birliğe akmasına bağlıdır. (Maruyama, Jyō, 1986). Nitekim Fukuzawa insanların sorumluluklarına da değinmiştir.

“...medeniyet insanın hedefidir... Bu hedefe ulaşmada herkese görev düşüyor. Devlet toplumsal düzeni korumak, gerekli tedbirleri almak, bilim adamlarını yetiştirmek, ticaret ve sanayi işletmelerini yürütmek ve milletini zenginleştirmek gibi sorumluluğu yüklenmelidir. İş paylaşımı ile medeniyetin bütün alanlarına hizmet edilmelidir.” (Fukuzawa, Dai Nikan, 1875)

Fukuzawa, medeniyeti bir milletin topyekun gayretinin bir sonucu olarak görür. Toplumsal katmanların ve meslek dallarındaki bireylerin kendi özgün konumlarıyla katkı sunduğu bir görev dağılımıdır.

Medeniyet ve Siyasi Rejim (政統-seitō) İlişkisi

Fukuzawa, medeniyetin doğasını herhangi bir siyasi rejime indirgemeyi reddetmektedir. Ona göre siyasi yapılar, medeniyetin asıl belirleyicisi değil, onunla birlikte yükselen veya alçalan unsurlardır. Siyaseti, ticaret ya da edebiyat gibi medeniyetin yalnızca bir alt bileşeni olarak gören Fukuzawa, rejimlerin sadece belirli pratik ihtiyaçları karşılamak adına inşa edilmiş araçsal yapılar olduğunu savunmaktadır. Ona göre monarşiler (*kunshusei*-君主制) mutlak kötü olmadığı gibi cumhuriyet (共和制-*kyowasei*) de mutlak iyi değildir. Amaç medeniyete ulaşmaktır ve bunu başarmanın çeşitli yolları vardır (Fukuzawa, Dai Nikan, 1875). Fukuzawa bu durumu şu benzetmeyle aktarır:

“...medeniyet bir geyiğe, siyaset de bir okçuya benzer. Aslında tek bir okçu yoktur ve okçuluk teknikleri (atış biçimleri) kişiden kişiye değişir. Tek amaç geyik vurup yakalamaktır. Bir geyiği yakalayabildiğiniz sürece ayakta, oturarak hatta çıplak ok atmanız önemli değildir.” (Fukuzawa, Dai İkkan, 1875)

Fukuzawa, siyasi rejimleri medeniyetin ilerlemesine sundukları katkı üzerinden tasnif etmiştir. Bu bağlamda, medenileşme sürecini hızlandıran yönetimleri “iyi” bu sürece engel teşkil edenleri ise “kötü” olarak nitelendirmektedir. Ona göre bir rejimin meşruiyeti ve mahareti; halkını ulaştırdığı medeniyet seviyesi ve toplumsal zihniyetin gelişimine sağladığı fayda ile ölçülmelidir (Fukuzawa, Dai Nikan, 1875; Öta, 1965). Bu çerçevede Fukuzawa, İmparator Meiji merkezli monarşik devlet yapısına herhangi bir eleştiri getirmemiştir.

Medeniyet ve Bağımsızlık (独立-dokuritsu)

Fukuzawa, eserinde iki tür bağımsızlıktan bahsetmektedir. Birincisi, bireysel bağımsızlık, diğeri ise ülkenin bağımsızlığıdır. Medeniyetin amacı, insanın refahını (安楽-anraku) sağlamak ve insanlık onurunu (人心の品位-jinshin no hin'i) korumaktır. Bu amaç uğruna insanlar, doğanın kendilerine bahsettiği zihinsel ve fiziksel tüm yetenekleri sonuna kadar kullanılmalıdır. Dolayısıyla medeniyete giden yol, öncelikle insan ile doğa arasındaki engelleri kaldırmaktan geçmektedir (Fukuzawa, Dai İkkan, 1875). Fukuzawa, medeniyet yolunda ilerleyebilmek için hem bireyin hem de toplumun her türlü baskıdan arınması ve bağımsızlık fikrinin tüm topluma yayılması gerektiğini savunmuştur. Fukuzawa'ya göre medeniyetin ilk adımı, insan ile doğa arasına giren tüm baskıcı otoritelerin kaldırılmasıdır. Bu sayede insanın tabiatla kuracağı doğrudan bağ, akli harekete geçirecek ve toplumda bağımsız, özgür alanların oluşmasına zemin hazırlayacaktır.

Ülkenin bağımsızlığına gelince bu olgu, Fukuzawa'nın medeniyet teorisinde başat bir yerde konumlanmaktadır. Öyle ki medeniyet ile bağımsızlık kavramlarının eş anlamlı kullanıldığı yerler tespit edilmektedir. Nitekim “Bir ülkenin bağımsızlığı,

medeniyettir” “Medeniyet yoksa bağımsızlık da yoktur” “Medeniyetin amacı, bağımsızlığa ulaşmaktır.” (Fukuzawa, Dai Rokkan, 1875) cümleleriyle Fukuzawa, bağımsızlığın önemini vurgulamıştır. Fukuzawa’nın bu görüşleri, Meiji Japonya’sının ekonomik ve hukuki egemenliğini kısıtlayan eşitsiz anlaşmalar ve Batılı güçlerin askeri tahakkümü altında şekillenmiştir. Bu dış baskıdan kurtulma ihtiyacı konusunda ortak bir paydada buluşmuşlardır. Bu bağlamda Japonya’nın önceliği, Batı karşısında tam bağımsızlık kazanmaktır. Fukuzawa’ya göre Batı medeniyetini geliştiren araçları benimsemek bu bağımsızlık idealine hizmet eden bir yöntemdir (Fukuzawa, Dai Rokkan, 1875). Fukuzawa, tamamlanmış ve son halini bulmuş bir medeniyet seviyesini şu şekilde ifade etmiştir.

“Bir millet bağımsızlığını koruyarak medeniyetin zirvesine ulaştığında artık bağımsızlık ile ilgilenmez, beklentileri medeniyetin seviyesi ile yücelir.” (Fukuzawa Dai Rokkan, 1875)

Ayrıca Fukuzawa, Japonya’yı Batılı ülkelere kapatarak ve yabancıları ülkeden kovarak Japonya’nın bağımsız olacağını savunan grupları eserinde eleştirirken onları kapalılık politikasından vazgeçmeye davet etmektedir. Bu tür bir bağımsızlık, “henüz rüzgar ve yağmura maruz kalmamış bir ev gibidir. Evin rüzgâra ve yağmura maruz kalmadığı sürece dayanıp dayanmayacağı bilinemez. ...Elbette bir ev, rüzgar ve yağmur olmadan da var olabilir, ancak gerçekten sağlam bir ev, şiddetli rüzgar ve yağmur karşısında bile hareket etmeden dik duran evdir.” Dolayısıyla mevcut durumda yabancı ülkelerle ilişkilerin iyi yönetilmesi Japonya’ya bağımsızlığının kapılarını açacaktır (Fukuzawa, Dai Ikkkan, 1875).

Medeniyet ve Milli Görümüm (一国の体裁-ikkoku no teisai)

Fukuzawa’nın medeniyet inşa sürecinde bağımsızlık ve özgürlük kavramları merkezi bir öneme sahiptir. Ancak O bu kavramları bireysel birer hak olmaktan ziyade kolektif niteliklerle ele almıştır. Fukuzawa’ya göre, yalnızca bireysel isteklerin esas alındığı bir özgürlük anlayışı medeniyetin gelişimi için yeterli değildir. Medeni toplumlarda kuralı ve kontrolsüz bir özgürlüğün aksine, millete aidiyetini ve milli görünümünü/ itibarını (一国の体裁-ikkoku no teisai) temsil eden bir sorumluluk bilinci hakimdir. Birey, bu aidiyet çerçevesinde doğadan gelen yeteneklerini özgürce kullanarak milletin medenileşme sürecine katkı sunmalıdır (Fukuzawa, Dai Ikkkan, 1875).

Fukuzawa, medeniyeti teorik düzeyde her milletin erişebileceği evrensel bir ideal olarak tanımlasa da, bu idealin sadece milli bir görünüm altında gerçekleşeceğini savunmuştur. Onun düşünce yapısı, tüm dünyayı kuşatan tek tipleşmiş bir medeniyet modelinden ziyade, milli özelliklerle harmanlanmış özgün bir medeni ilerleyişe işaret etmektedir. Nitekim eserinde “(bağımsız) Japonya ve halkı var olduğu için medeniyetten bahsedebiliriz. Bağımsız ülke ve halk yoksa buna Japon medeniyeti denilemez.” (Fukuzawa, Dai Ikkkan, 1875) ifadesiyle bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Ayrıca Fukuzawa'nın medeniyeti milli görünüm ile ilişkilendirmesi, medeni ilerleyişi her şeyden önce bir milli itibar meselesi olarak gördüğünü de kanıtlamaktadır. Ona göre milli itibarın korunması, yalnızca belirli bir zümrenin değil, toplumun tamamına sirayet etmiş medenileşme süreciyle mümkündür.

Bunmeiron no Gairyaku'da Kokutai Kavramı

M.Ö. 7. yüzyıla ait Çin'in klasik metinlerinden olan *Guanzi*'nin (管子) *Kunshin* (Hükümdar ile Tebaa - 君臣) bölümünde geçen *shisei gokan kuni no tai nari* (四正五官、國之體也) dizgesi *kokutai* kelimesinin tespit edilen ilk kullanımıdır. “Dört uzuv ve altı kanal, bedenin yapısıdır. Dört ilke ve beş makam devletin yapısıdır.”³⁶ manasına gelen cümlede yer alan *kokutai*, insan bedeni ile karşılaştırılarak tanımlanmıştır. Dört ilke, hükümdar ile tebaanın ve baba ile oğulun konumuna; beş makam ise ülkeyi yöneten temel idari yapılara işaret etmektedir. Burada *kokutai*, devletin bürokratik yapısını ve devlet kurumunun uyumlu bütünlüğünü ifade etmektedir. Japonya’da bu kavramın tespit edilen en erken kullanımı ise Nara Dönemi’nde (710-794) yazıldığı tahmin edilen *Izumo no Kuni no Miyatsuko no Kan-yokoto* (出雲國造神賀詞) adlı metinde görülmektedir. Bu, Izumo’daki yerel yöneticilerin Nara’daki imparatorluk sarayına bağlılıklarını sundukları tebrik ve dua metnidir. Burada *kokutai* “devletin mevcut durumu” manasında kullanılmıştır (Itô, 1936).

*Kokutai*³⁷ kavramının bu tanımlamalarıyla yalnızca Çin veya Japonya’ya özgü bir terim olmadığı anlaşılmaktadır. Kurumsal bir devlet yapısına sahip her coğrafya için geçerli, evrensel bir anlam taşımaktadır. Bu yönüyle içerisinde her devletin doğasında *kokutai* bulunması gerektiği fikrini barındırır. Her devletin kendine has kuruluş ilkeleri ve mitleri, her milletin de coğrafi, siyasi ve toplumsal koşullara göre şekillenmiş özgün nitelikleri vardır. Ancak tarih boyunca yaşanan çöküşler, göçler, savaşlar ve toplumların birbirine karışması gibi olaylar, çoğu devletin bu temel kuruluş ilkelerini kesintisiz sürdürmesini engellemiştir. Japonya’nın özgünlüğü, *kokutai* kavramına gösterdiği bağlılık ve *kokutai*’i tarih boyunca korumadaki üstünlüğüdür. Ebedi ve kutsal kabul edilen imparatorluk soyu ile bu soya duyulan sadakatle

36 Cümlelerin Çincesi: 四肢六道，身之體也；四正五官，國之體也. İngilizce tercümesi için bakınız: <https://ccontext.org/guanzi/jun-chen-ii/zhs> (06.04.2026)

37 *Kokutai* kelimesine, Japonca-Japonca sözlüklerde üç farklı anlam verilmektedir. Bunlardan ilki, kelimeyi oluşturan ideogramları işaret eden anlam olup “bir devletin yönetildiği siyasi rejim” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözlükte “bir ülkenin yönetim tarzı” şeklinde yer almaktadır. Bu bağlamda monarşi ve cumhuriyet örnekleri verilmiştir. İkinci anlamı ise, “bir ülkenin özellikleri, milli karakter, milli onurdur.” Burada Tokugawa Dönemi’nden İkinci Dünya Savaşı’na kadar olan süreçte soyu kesintiye uğramamış kutsal imparatorlar tarafından yönetilen Japon devletine karşılık geldiği eklenmiştir. Bakınız: Nihongo Daijiten, *Kodansha*, Tokyo, 1989; Kokugojiten, *Kadokawa Shoten*, Tokyo, 1973; Shinmeikai Kokugojiten, *Sanseido*, Tokyo, 1997.

güçlenen kurucu ilkeler, Japonya tarihinde sarsılmadan varlığını sürdürmektedir. Japon toplumunun bu kesintisizliğe olan sarsılmaz inancı, *bansei ikkei* (万世一系 – *kesintisiz kutsal soy çizgisi*) kavramıyla somutlaşmıştır. Devletin bu temel ilkelerine bağlılık bilinci Japonların toplumsal zihniyetinde köklü bir yer edinmiştir. Tarihin akışı içindeki sarsıntılara rağmen gücünü yitirmeyen bu devlet tasavvuru günümüze kadar korunarak ulaşmıştır (Itô, 1936).

Bu tasavvur, basit bir yönetim biçimi olmanın ötesinde, Japonların kolektif varoluş bilincini yansıtmaktadır. Öte yandan, hükümetin işleyiş biçimi ve yönetim tarzı anlamına gelen *seitai* (政体), toplumun güncel ihtiyaçlarına ve çağın gereklerine göre esneyip değişebilmektedir. Ancak devletin kurucu ilkelerinin dayanak noktasını ifade eden *kokutai*, monarşik bir kurguyla korunarak varlığını sürdürmektedir. Günümüzde Japon imparatorlarının fiziksel varlığı, 6512 m² alana kurulmuş imparatorluk sarayı, sarayın yanındaki imparator mezarları ve geçmiş imparatorların eserleri ile korunmaktadır (Ito, 1936; Titus, 1980).

Kokutai, Tokugawa Dönemi'nin sonlarında tarihi metinlerde çeşitli açıklamalarla yer almaktadır. Bu dönemde tespit edilen ilk kullanımı, Mitogaku ekolünden olan Kuriyama Senpô (1671-1706) tarafından 1717'de yazılan *Hôken Daiki* (保建大記-*Hôken Dönemi Tarihi Kayıtları*) adlı eserinde görülmektedir. Bu eserde Kuriyama, Japonya'da imparatorluk sisteminin saygınlığını koruyamadığı gerekçesiyle eleştirmiştir. İmparatorların saygınlığını yitirmesinden dolayı samuray sınıfının gücü ele geçirdiğinden bahsetmiştir. Bu eserde *kokutai* kavramını “devletin manevi bütünlüğü, onuru ve ulusal saygınlık” manasında kullanmıştır (Teigoku Gakushii, 1938).³⁸ Yine *Kokugaku* bilgini Ôkuni (Nonoguchi) Takamasa (1792-1874) da *kokutai* terimini “devletin veya topluluğun özü, onuru” manasında kullanmıştır (Klaus, 2016). Kavramın bir diğer erken ve etkili kullanımı, Mitogaku ekolü bilgini Aizawa Seishisai'nin (1782-1863) 1825 tarihli ünlü eseri *Shinron*'da (Yeni Sav) karşımıza çıkmaktadır. Seishisai bu eserde *kokutai* kavramını; imparatorluk soyunun kutsallığı ve bu soya duyulan sadakat etrafında şekillenen bir “milli birlik” ideali olarak tanımlamıştır. Seishisai tarafından geliştirilen bu kavramsal içerik, modern dönem ve sonrası Japon siyasal düşüncesini etkilemiştir. Seishisai'in bu eseri, 19. yüzyıl başlarından itibaren Japon limanlarına gelen yabancı gemilerin limanları ticarete açma konusunda ısrarlı tutumları sebebiyle ülkede yaşanan siyasi kriz ortamında yazılmıştır. Metinde *kokutai*, siyasi bir terimden ziyade kültürel anlamlar taşımaktadır (Deveci, 2023). Yine bu dönemde *kokutai* ile ilgili diğer bir yorum Nakamura Masanao (1832-1891) tarafından yapılmıştır. 1854-1859 yılları arasında kaleme aldığı *Shinkokutai* (審国体) başlıklı

38 <https://dl.ndl.go.jp/pid/1258871> (07.04.2026)

eserinde “Kokutai nedir, kokutai makuliyettir (richoku-理直).” cümlesiyle *kokutai* kavramını tutarlılık ve akla uygunluk ile ilişkilendirmiştir. Burada devlet yönetiminin belirli tutarlılıkla yürütülmesine dair önerileri yer almaktadır (Kono, 2011).

Kokutai özellikle Meiji Restorasyonu’ndan sonra Japonya’da yaygın bir şekilde tartışılmıştır. Restorasyondan sonra Batılı ülkelerle askeri ve ekonomik açıdan rekabet edebilmek amacıyla modernleşme hareketi hızlandırılmıştır. Meiji Hükümeti, sanayileşmeyi teşvik etmiş, kapitalist ekonomiye yönelmiş, iletişim ve ulaşım ağlarını güçlendirmiş ve modern bir ordu kurmuş, bilimsel ve teknik manada Batılı ülkelerin eserleri tercümesini desteklemiştir. Diğer taraftan ise ülkedeki fikir ayrılıklarına, tartışmalara, Batılı öğretilerin ithaline ve muhtemel ayaklanmalara karşı devletin ekseni ve ilkelerinin sabitlenmesi konusunda çalışmalar yürütmüştür. Iwakura Tomomi (1825-1883) ve Kido Takayoshi (1833-1877) gibi bürokratlar, devletin kuruluşunun doğasını ve halkın yöneleceği nihai yolun ne olacağının belirlenmesinin en acil görev olduğunu vurgulamışlardır. Bu niyet ilk olarak Meiji Restorasyonu’ndan hemen sonra Kyoto’da kurulan İmparatorluk Klasikleri Enstitüsü (*Kōgakusho*-皇學所) ve Çin Bilimleri Enstitüsü’nde (*Kangakusho*-漢學所) hayata geçirilmiştir. Bu enstitülerin yönetmeliklerinde akademik faaliyetlerin öncelikli amacı, *kokutai* kavramının mahiyetini araştırmak ve yerini tayin etmek olarak belirlenmiştir. Batılılaşma ve modernleşme çalışmaları ise bu önceliğin gerisinde kalarak ikincil bir statüye alınmıştır (Itō, 1936).

Bu noktada Japon modernleşme tarihinde *kokutai*, devlet ilkelerinin belirginleştirilmesine ve devlet ile halk arasındaki ilişkinin belirlenmesine verilen öncelik şeklinde göze çarpmaktadır. Bu ilişkide, Japonya’nın ezeli hükümlanlık hakkına sahip Japon imparatorlarının egemenliği ve bu egemenliğine halkın itaati ile kurulması telkin edilmiştir. Hükümetin bu çalışmalarıyla, 1889’da Meiji Anayasası ve 1890’da ilan edilen İmparatorluk Eğitim Tebliği hukuki zemine oturtulmuş ve devletin temel ilkeleri tesis edilmiştir. Anayasa ve bildiri metinlerinde doğrudan *kokutai* kelimesi geçmese de devletin ilkeleri, devlet ile halkın konumu ve aralarındaki ilişki belirlenmiştir. Buna göre imparator, kesintisiz bir soy çizgisinden gelen kutsallık ve dokunulmazlık hakkına sahip olmuş ve Japon devletinin ezeli ve ebedi egemeni konumuna yerleştirilmiştir. Halk ise haklarını doğuştan alan özgür bireyler ve ya vatandaş statüsünde değil, İmparator’un koruması altında bulunan ve ona sadakatle ve saygı ile bağlı olan “tebaa” (臣民-*shinmin*) olarak tanımlanmıştır (Kazuhiro, 2007). Japon modern ulus inşasında imparator ve halkın kargaşa içermeyen bu birliği, *kokutai* şeklinde adlandırılmıştır. Burada Japon devletinin mite dayanan kadim ilkeleri meiji modernleşmesi sürecinde devam etmiştir. Bu bağlamda Meiji ulus devletinin kuruluşu özünde *fukko shisō* (復古思想 - kadim olana dönüş düşüncesi) barındırmaktadır. (Jansen, 2002). Meiji Restorasyonu, geleneksel imparatorluk kurumunun tasfiyesi değil, aksine bu köklü yapının modern dünya koşullarına bir

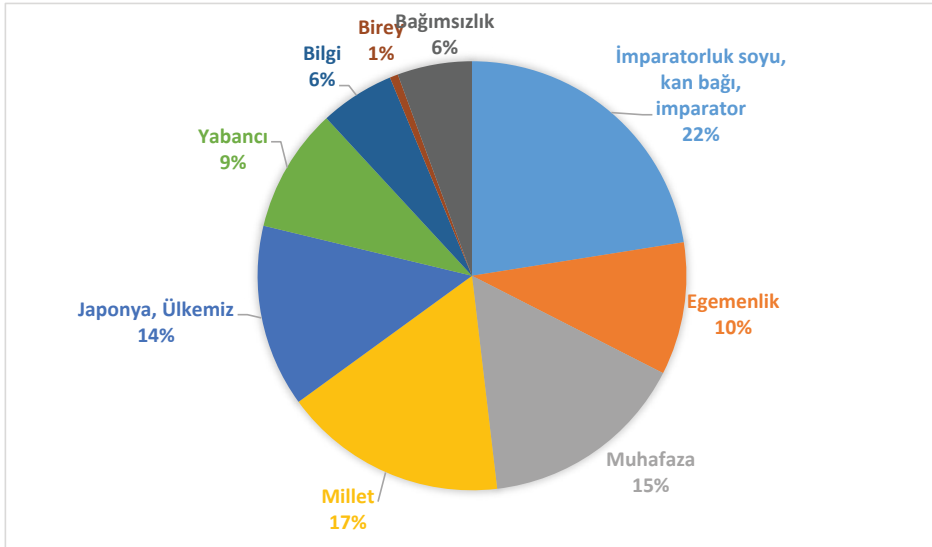
uyarlanmasıdır. Japon tarih anlayışının döngüsel karakteri gereği, modernleşme süreci kökten bir değişim olarak değil; tarihin kendi doğal akışı içindeki bir tekmül ve yenilenme süreci olarak şekillendirilmiştir.

Meiji Dönemi'nin ilk yıllarında *kokutai* üzerine yapılan yorumlara Meiroku Dergisi'ndeki bazı yazılarda değinilmektedir. Tsuda Mamichi, *Haishōron* (廃娼論 - Fuhuşun Kaldırılması Üzerine) başlıklı yazısında *kokutai* kavramını milli onur ve itibar anlamlarıyla ilişkilendirmiştir (Tsuda, 1875). Yine Kōji Sugi, *Shin'i Seisha no Setsu* (眞為政者ノ説 - Gerçek Devlet Adamları Savları) başlıklı yazısında *kokutai* terimini ulusal refah ile ilişkilendirerek kullanmıştır (Kōji, 1874). Meiji Dönemi'nden *kokutai* ile belirgin bir karşılıkla kullanan Fukuzawa Yukichi'dir. Fukuzawa, *kokutai* kelimesinin İngilizce karşılığını *nationality* (ナショナリチ-milliyet) şeklinde ifade etmiştir (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Böyle bir saptama dönemin ilk örneklerindendir.³⁹

Eserde *kokutai*, 70 kez kullanılmıştır.

Tablo 3

Kokutai kelimesiyle ilişkilendirilen kavramlar



39 Fukuzawa eserinde; Aizawa Seishisai'in *Shinron* eserindeki soylu imparatora sadakati telkin eden *kokutai*'in kavramsal içeriğine değişimler getirmiştir. Fukuzawa'nın ülkede yaygınlaşan *kokutai* kavramı ile ilgili ilk yorumu 1874'teki *Tōjin ōrai* (唐人往来) başlıklı yazısında görülmektedir. Bu yazısında "Japonya'nın ilahi bir millet olduğunu iddia eden, soylu kutsal imparatora sadakati ve barbarların kovulmasını telkin eden" ifadeleriyle hükümetin baskın ideolojisini eleştirmiştir (Toshimitsu, 1998).

Fukuzawa, *kokutai* kavramını büyük ölçüde imparatorluk soyu, millet ve bağımsızlık unsurlarıyla ilişkilendirmiştir. Eserdeki temalar incelendiğinde, Meiji Dönemi'ndeki *kokutai* algısının geleneksel kökenlerinden tamamen kopmadığı görülmektedir. Bu dönemde yaşanan köklü değişimler bir kriz niteliği taşısa da bunlar Japon tarihi için bir kopuş değil, devlet ve medeniyet yapısının bir devamlılığı olarak değerlendirilmelidir. Nitekim Fukuzawa'nın yaklaşımı, kutsal kan bağına dayalı imparatorluk otoritesi ile modern medeniyetin birbiriyle çelişmediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Kokutai Niteliği, Amacı ve İnşası

Fukuzawa, "*Kokutai*, ülkenin temelidir." ifadesiyle Japonlar açısından önemini vurgulamıştır (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). *Tai*, bedende birlik demektir. Belirli unsurların bir araya gelerek bütünleştiği ve diğer yapılardan farklılaşarak özgünleştiği bir formdur. Fukuzawa'ya göre *kokutai* insanları bir araya toplayan, onları bağımsız yapan ve öteki ile ayırandır. *Kokutai*, bir milletin acılarını paylaşmak için bir araya geldiği, yabancılar ile milleti arasında ayırım yaptığı, milleti uğruna çalıştığı, milletin tek bir hükümet altında yönetildiği, bağımsız olduğu, tarihinin iyi ve kötü durumlarının sorumluluğunu üstlendiği haldir. İnsanları bir arada tutan bu milli duygunun kaynağı ise tarihi bir arada yaşamaları ve ortak tarih bilincine sahip olmalarıdır (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Burada Fukuzawa'nın *kokutai* tanımı rasyonel, siyasi veya stratejik olmaktan ziyade duygusaldır ve milleti, dil, din, coğrafya ve ırk birliğinden ziyade ortak duygulara sahip insan topluluğu şeklinde tanımlamıştır (Maruyama, Jyō, 1986). Meiroku Zasshi'nin 32. sayısındaki "Millet Mizacı Söylemi" (国民気風論- *Kokumin kifū ron*) başlıklı yazısında Nishi Amane de millet tanımına benzer açıklamalar yapmıştır (Nishi, 1875). Fukuzawa ve Nishi Amane'nin bu tanımı J.S. Mill'in *Representative Government* eserinin 16. bölümünde tanımladığı "millet" ve "milliyet" kavramları ile örtüşmektedir (Mill, 1873). Mill, aynı hükümet altında ve doğal veya tarihi sınırlar içinde yaşama ve birlik ilkeleri ile ortak çıkar duygusunun, milli duygunun ilkeleri olduğunu ileri sürer. Ayrıca Guizot'un (1846) eserinde de millet; ortak dili, kültürü coğrafyayı veya tarihi paylaşanlar değil manevi birlikteliğe sahip topluluk şeklinde tanımlanmıştır. Milli birlik ve halkın kutuplaşmadan bir arada olmasıdır (Toshimitsu, 1998). Meiji'nin ilk yıllarında Mill'in ve Guizot'un milli birlik, millet anlayışının Japon bilginlerce tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, özünde imparatorluk soyu ve sadakat temelli olan *kokutai* kavramına, milli duyguların da dahil edildiğini göstermektedir.

Fukuzawa'ya göre *kokutai*, tarihi süreçte değişim geçirebilir, parçalanabilir, genişleyebilir, daralabilir ya da tamamen kaybolabilir. *Kokutai* ancak yabancı baskısı ve etkisi altında yok olabilir. *Kokutai*'in korunması, bir milletin güç kaybedip kaybetmemesine bağlıdır. Bu sebeple *kokutai* korunmak isteniyorsa, Japonlar,

egemenliklerini başka ülkelere teslim etmemelidir (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Fukuzawa'nın *kokutai*'nin yok olabileceğini ileri sürmesi, Meiji döneminin imparatorluk merkezli ve değişmez devlet anlayışına (inancına) karşı iddialı bir tavrıdır. Bu görüş, milli varlığın ancak bağımsızlık ve egemenliğin korunmasıyla sürdürülebileceğini vurgulayan önemli bir uyarı niteliği de taşımaktadır.

Fukuzawa, Japonların egemenliğini koruması için imparatorluk kurumu ve kan bağıının önemine dikkat çekmiştir. Ona göre, ülkede yaşanan değişimler ne kadar köklü olursa olsun, bir millet kendi siyasi iradesini bizzat yürütebildiği sürece *kokutai* varlığını sürdürüyor demektir. (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Bu sebeple ülkedeki siyasi rejimin cumhuriyete evrilmesi veya monarşi olması *kokutai*'i ortadan kaldıramaz. Fukuzawa'nın bu görüşlerinde yine Mill'in etkilerini görmek mümkündür. Mill'in *Representative Government* başlıklı eserindeki "Bir halkın öz yönetimi, bir anlama ve gerçekliğe sahiptir, bir halkın başka bir halk tarafından yönetilmesi diye bir şey yoktur ve olamaz" (Mill, 1873) ifadesinden yola çıkarak, Japonların milli varlığının, iktidarını kaybedip kaybetmesine bağlı olduğunda dair fikri öne sürmüştür (Toshimitsu, 1998). Burada Fukuzawa'nın *kokutai* tasavvuru, imparator ile halkın karşılıklı konumlarını düzenleyen yönetim biçimi veya siyasi sistem olmaktan ziyade, milli egemenliktir.

Fukuzawa, *Gakumon no Susume*'de egemenliğini kaybeden ülkeler arasında Hindistan ve Türkiye örneğini vererek kıyas yapmaktadır:

"Hindistan ile Türkiye'yi kıyaslarsak, Hindistan'ın bir edebiyat ülkesi; Türkiye'nin ise cesur askerleri olan büyük bir ülke olduğunu söylemek gerekir. Fakat bu iki büyük ülkenin bugünkü durumuna bakıldığında; Hindistan çoktan İngilizlerin eline geçmiştir. Hintliler İngilizlerin kölesinden başka bir şey değildir. Hintlilerin şu an yaptığı tek şey Çinlileri zehirlemek için afyon üretmek, İngiliz tüccarların zehir ticaretinden kâr elde etmesini sağlamaktır. Türkiye ise görünüşte bağımsız bir devlet olmasına rağmen, ticari hakları İngiliz ve Fransızların tekelindedir ve serbest ticaretin sağladığı kolaylıklar nedeniyle yerli ürünleri her geçen gün azalmaktadır. Kumaş dokuyan, makine üreten yok, insanlar sadece ter dökerek toprağı işleyebiliyor... Üretilen malların tamamı İngiltere ve Fransa'dan ithal ediliyor ve ülkenin ekonomisini yönetmenin imkanı yok. Cesur askerler, yoksulluğun pençesinde işe yaramazlar. ... Hint edebiyatı ve Türk askerinin gücü, ülkelerinin medeniyetine bir kez olsun katkıda bulunabilmiş mi?" (Fukuzawa, Gakumon no Susume, Dai Jyū Ni Hen, 1872-1875)

Bu örneklerde Fukuzawa'nın devletin faaliyet alanlarının tümünde egemen ve milli çıkarları gözetken ve Japonların birliğini savunmaya dair görüşlerinde sabit kaldığı gözlemlenirken *kokutai* kelimesinin içeriğine "egemenlik" kavramının eklendiğini göstermektedir.

Kokutai, Siyasi Rejim ve İmparatorluk Soyu

Fukuzawa, siyasi rejimlerle *kokutai* arasında ayırım yapmaktadır. Ona göre siyasi rejimler ülkelere veya dönemlere göre monarşi, parlamenter sistem veya feodalite gibi farklılık gösterebilmektedir. Siyasi rejimler ile *kokutai* bekası arasında bir ilişki yoktur. Siyasi dengeler ve yönetim biçimi ne kadar değişirse değişsin, milletin kendisi siyasetin başında olduğu sürece *kokutai* zarar görmez. *Kokutai*'yi korumak için öncelikle yabancıların ülkedeki egemenliği ele geçirmesini önlemek gerekir (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875).

Fukuzawa, tarih boyunca Japonların *kokutai*'i koruduklarını savunmuştur. Siyasi rejimler tarih boyunca değişim gösterse de aynı dili ve gelenekleri paylaşan Japonlar, siyasetlerini halen kendi elleriyle yönetmekte ve devleti yabancılara emanet etmemektedirler. Peki bunu nasıl sağlamışlardır? Fukuzawa, bu sürekliliği imparatorluk sarayına ve soyluluktan gelen meşru iktidarla ilişkilendirmiştir. Ona göre aynı soydan gelen imparatorluk çizgisinin günümüze kadar devam etmesi, diğer ülkelerde örneği bulunmayan bir durumdur. Bu Japonların siyasi kimliğini ve ülkedeki siyasetlerini yitirmediklerinin göstergesidir. Dolayısıyla imparatorun ve tebaasının sorumlulukları, ataların soyu, üstler ve astlar arasındaki ayırım gibi unsurlar, sosyal hayatın şerefli ilkelerdir. Bu ilkeler, medeniyete ulaştıran işlevleri olduğu için ortadan kaldırmamalıdır (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Fukuzawa, Japon medeniyetini ilerlemesini sağlayan siyasi rejimlerin etkin bir şekilde kullanılmasını tavsiye etmiştir. Bunu şu benzetmeyle aktarmıştır:

“Shogi oyuncusunun çeşitli hamleleri olabilir ancak nihai amaç kendi şahını korumak ve rakibin şahını mat etmektir.” (Fukuzawa, Dai Rokkan, 1875)

Fukuzawa, 1868'de yaşanan restorasyon sürecini bir rejim değişikliği olarak görmektedir. Bu sebeple Japonların bu rejime saygı duyması gerekmektedir. Japonlar ile imparatorluk ailesi arasındaki ilişki siyasi bir ilişkidir ve bu birliktelik sürdürülmelidir. Bu siyasi ilişkinin amacı medeniyeti geliştirmek ve ilerletmek olmalıdır.

“...egemenle devletin bu birlikteliğinin bu kadar kıymetli olmasının sebebi, bunun kadim zamanlardan beri ülkemize özgü olması değil, bunun sürdürülmesinin bize siyasal gücümüzü koruma ve medeniyetimizi ilerletme imkanı vermesidir. Değerli olan şey, yapılan şey değil, onun için verilen emektir. Bu, evin görünümünden ziyade yağmurdan ve çiyden korumadaki faydasına değer vermek gibi bir şey.” (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875)

Bu siyasi bütünlüğü korumak ve geliştirmek için milletin zihinsel yetisini (人民の智力-*jinmin no chiriyoku*) geliştirmek gerekmektedir. Bunun için işlevlerini

yitiren, ülkenin gelişimine faydası olmayan geleneklerden kurtulup Batı'da yaşanan medeniyet fikrini benimsemek gerekmektedir. Bu şekilde ülkede imparatorluk soyunun ve *kokutai* fikrinin devamlılığı sağlanabilecektir. Fukuzawa bu konuda, *kokutai* ile imparatorun kutsal soyunu birbirine eş gören görüşleri de eleştirmiştir. Sadece imparatorun soy bağına odaklanıp milletin birliğini ve gelişimini göz ardı ederek *kokutai*'in korunamayacağını savunmuştur (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875). Bu sebeple, koruyucu bir güç olarak "milletin zihinsel yetkinliği" tanımının *kokutai*'in kavramsal içeriğine dâhil edildiği tespit edilmektedir.

Fukuzawa, Japon devletinin merkezindeki imparatorluğun soy bağına eserinde tartışmıştır. Soy bağına İngilizce *line* kelimesiyle eşleştirmiştir (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875, ss. 45-46). Fukuzawa, imparatorluk soyunu muhafaza etmesine rağmen milli egemenliğini yitirmiş ülkeleri emsal göstererek *kokutai*'in yalnızca soy bağına odaklanılarak korunamayacağını savunmuştur. Japonya'da tarih boyunca yönetimler el değiştirmiş olsa da Japonya'nın asli egemenliği hiçbir zaman kesintiye uğramamıştır. Fukuzawa, millet ile imparatorluk soyu arasındaki bu kopmaz bağı "insan bedeni" metaforuyla şu şekilde açıklamaktadır:

"Kokutai, bir insan bedeni gibidir, imparatorluk soyu ise göz gibidir. Gözün ışığına bakarsanız, bedenin ölüp ölmediğini anlayabilirsiniz. Bireyin beden sağlığını korumak için sadece gözlere dikkat edip, tüm bedenin canlılığına dikkat etmemesinin hiçbir mantığı yoktur. Vücudun genel canlılığı zayıfladığında gözler doğal olarak parlaklığını kaybeder." (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875)

Bu sebeple *kokutai*, sadece imparatorluk soyuna karşı tesis edilecek sadakatle korunamazdı. İmparatorluk soyu, ona ışık katarak korunabilirdi. Şöyle ki Japonların zihniyetin yetkinliği ve bilginin gücü *kokutai*'i muhafaza edilecektir. *Kokutai* sağlam değilse, soyda ışık olamaz. Batı medeniyetinin benimsenmesi, *kokutai*'e zarar vermez, aksine *kokutai*'in değerini arttırır. *Kokutai*, koruyup geliştirmek ise Japonların görevidir (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875).

"Milli siyaset güçlü olmazsa, kan bağında ışık olmaz... eğer tüm vücudunuz enerjisiz kalırsa, gözleriniz de ışığını kaybeder. Gözlerinizin değerli olduğunu düşünüyorsanız fiziksel sağlığınıza dikkat etmekten başka çareniz yok; göz damlası kullanarak gözlerinizi parlak tutamazsınız." (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875)

"...Batı medeniyeti, milli yapımızı güçlendirecek ve imparatorluk soyuna şan getirecek yegâne şey olduğuna göre, onu benimsemekte neden tereddüt edelim? Batı medeniyetini kararlılıkla benimsemeliyiz." (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875)

Fukuzawa bu sözleriyle, Japonya'nın imparator merkezli monarşik yapısında sadece soy birliğine dayalı bir sadakatin *kokutai*'i korumaya yetmeyeceğini vurgulamaktadır.

Ona göre milli egemenliği savunmak için öncelikle halkın bilgi düzeyi ve zihniyeti geliştirilmeli, bireylere özgürlük ve bağımsızlık bilinci aşılanmalıdır. Bu doğrultuda ilerlemeye engel teşkil eden katı gelenekçilikten sıyrılmak ve Batı'nın medeniyet yöntemlerini benimsemek gereklidir (Fukuzawa, Dai Ikkan, 1875).

Sonuç

Meiji Hükümeti'nin modernleşme politikalarını hızla uyguladığı dönemde Fukuzawa Yukichi'nin eserleri, Japonya'nın Batı ile tecrübesini anlamlandırması, modernleşme, bağımsızlık, medeniyet gibi kavramların içeriğini ve bağlamını oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Bu makalede Fukuzawa'nın 1875'te yazdığı medeniyet teorisinin ana hatlarını çizdiği *Bunmeiron no Gairyaku* eserindeki *bunmei* ve *kokutai* kavramları incelenmiştir. Eser, dönemin medeniyet tartışmaları arasından sıyrılıp bütüncül bir medeniyet ve milli varoluş modeli sunmasıyla, Japon modernleşmesinin fikri zeminine dair bilgiler sunmaktadır. Eserin tarihi süreçle ilişkisinin incelenmesi ve metnin içerik ve biçimsel analizleri sonucunda *bunmei* ve *kokutai* kavramları hakkında ulaşılan sonuçlar şöyledir:

Meiji Dönemi öncesinde nezaket, görgü kuralları, okuryazarlık, erdem ve toplumsal uyumla ilişkilendirilen medeniyet/*bunmei* kavramı, Fukuzawa tarafından ilk kez Batılı ülkelerin, özellikle de Fransa ve İngiltere kökenli medeniyet tezleriyle bağdaştırılmıştır. Fukuzawa; maddi, teknik ve bilimsel düzeyi temel alan medeniyet tasarımı Batı dünyasının öncülüğünü kabul etmiş ve medeniyete ilerlemeci bir perspektifle yaklaşmıştır. Bu görüşten hareketle Japonya'yı "yarı-medeni" bir seviyede konumlandırmıştır. Onun öncelikli ideali ve amacı, Japonya'nın askeri ve siyasi açıdan güçlü Batılı devletlerin baskısından kurtulmasıdır. Japonya'nın ancak bağımsızlığını kazandıktan sonra medeniyet yolunda ilerleyebileceğine inanan Fukuzawa; bu bağımsızlık için Batı'yı güçlü kılan araçların benimsenmesini ve onlarla rekabet edebilecek düzeye gelinmesini savunmuştur. Bu noktada Fukuzawa, Batılılaşmanın savunucusu konumundadır. Fukuzawa'nın medeniyet teorisinin arka planında uluslararası rekabet, sömürgecilik tehdidi, devlet ve milletlerin özlerini koruyarak hayatta kalma mücadelesi de bulunmaktadır. Dolayısıyla onun medeniyet anlayışı, dönemin uluslararası rekabet dengeleriyle doğrudan ilişkili olduğu söylenebilmektedir.

Öte yandan ideal medeniyet; evrensel, canlı ve sürekli bir gelişim, hareketlilik ve meşguliyet halidir. Bu gelişim ve devinim, insanlığın ilerleyeceği mutlak yoldur. Fukuzawa, bu niteliklemlerle medeniyetin yalnızca Batı'ya ait olduğu söylemini reddetmektedir. Toplumsal, medenileşme sürecinde doğal yeteneklerini keşfeder; bilgeliği ve ahlaki açığa çıkarırlar. Medeniyet yolunda ilerlemenin ilk ve temel şartı, insan ile doğa arasındaki engellerin ve otoritelerin ortadan kaldırılmasıdır. İnsanın

doğa ile etkileşiminden doğan bilgisi ve aklı, toplumları medeniyet istikametine yöneltecektir. Bu sebeple bireysel ve toplumsal bağımsızlık, medeniyetin hem ön koşulu hem de temel amacıdır. Ayrıca Fukuzawa'ya göre medeniyetin emareleri sadece bir kişide veya zümrede değil, toplumun tamamında görülmelidir. Bu bakımdan medeniyet, toplumsal zihniyetin bir gelişimidir. Böylece Fukuzawa; medeniyet ile toplum, toplum ile de zihniyet arasında yakın bir ilişki kurmuştur.

Fukuzawa'ya göre medeniyet, yalnızca maddi ve teknik alandaki gelişimle ortaya çıkmaz; bir milletin iç huzuru ve toplumsal uyumu da medeniyetin temel göstergeleridir. Bu nedenle barış ve uyumu tesis edecek ilkeler, medeniyet tasarımı için elzemdir. Medeniyetin bir diğer şartı ise “milli görünüm”dür. Halkın milli bir kimlik altında birleşerek medeniyetin gerektirdiği tüm sorumlulukları üstlenmesi, kolektif bir gelişim ve hareketliliğe doğru ilerlemesi gerekir. Bu noktada halkın ortak bir milli kimlik altında birleşmesi, medeniyetin gerektirdiği sorumlulukları üstlenmesi ve ortak hedeflere yönelmesi, toplumsal gelişimin temel şartlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Böylece onun medeniyet anlayışında bireysel ilerleme ile milli görünüm arasında güçlü bir ilişki kurulmaktadır.

Japon modernleşmesinin ilk aşamalarında *kokutai* kavramı entellektüeller tarafından tartışılan temel kavramdır. Çünkü ulusal varoluşun nasıl konumlanacağı ve korunacağı konusu, büyük değişimlerin yaşandığı Meiji Dönemi'nde milli sivrulmadan kaçınmak için önemlidir. Bu açıdan *kokutai* Fukuzawa'nın eserinde Japon toplumunu bir arada tutan ilkeleri açıklaması bakımından değer taşımaktadır. Fukuzawa, *kokutai*'i eserinde İngilizce *nationality* ile eşleştirirken milletin acılarını paylaşmak için bir araya geldiği, yabancılar ile milleti arasında ayırım yaptığı, milleti uğruna çalıştığı, milletin tek bir hükümet altında yönetildiği, bağımsız olduğu, tarihinin iyi ve kötü durumlarının sorumluluğunu üstlendiği hal olarak tanımlar. İnsanları bir arada tutan bu milli duygunun kaynağı ise, tarihi bir arada yaşamaları ve bundan hareketle ortak tarih bilincine sahip olmalarıdır. Fukuzawa, *kokutai* kavramını ilk kez Batı'daki milliyetçilik anlayışıyla ilişkilendirerek yeniden yorumlamıştır. Bu yorumda *kokutai*'nin temelini milli duygular ve ortak tarih bilinci oluşturmaktadır.

Fukuzawa'ya göre *kokutai*, tarihi süreç içerisinde değişim geçirebilir, parçalanabilir, genişleyebilir, darabilir ya da tamamen kaybolabilir. *Kokutai* ancak yabancı baskısı ve etkisi altında yok olur. *Kokutai*'in korunması, bir milletin ülkesinde güç kaybedip kaybetmemesine bağlıdır. Fukuzawa'nın, *kokutai*'nin tarihsel süreç içerisinde zayıflayabileceği hatta tamamen ortadan kalkabileceği yönündeki iddiası, dönemin siyasi düşüncesi açısından oldukça iddialı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bu görüş, Japon devlet sisteminin ve imparatorluk düzeninin değişmez ve sarsılmaz olduğu yönündeki yerleşik inançlara karşı önemli bir uyarı niteliği taşımaktadır.

Fukuzawa, böylece milli varlığın kendiliğinden korunamayacağını, ancak bağımsızlığın ve egemenliğin sürdürülmesiyle devam ettirilebileceğini vurgulamaktadır. Bu sebeple *kokutai* korunmak isteniyorsa, Japonlar, egemenliklerini başka ülkelere teslim etmemelidir. Buna göre *kokutai*, imparatorun ve halkın konumunu belirleyen bir siyasi sistem ve ya bir yönetim şekli değil, *milli egemenliktir*.

Fukuzawa, *kokutai*'nin yalnızca imparatorluk soyuna duyulan sadakatle korunamayacağını savunmuştur. İmparatorluk hanedanını muhafaza etmiş olmasına rağmen milli egemenliğini kaybeden ülkeleri örnek göstererek, *kokutai*'nin kan bağına bağlı olmadığını ileri sürmüştür. Ona göre imparatorluk soyunun gerçek anlamda korunabilmesi, ancak ona değer ve güç kazandıracak unsurların varlığıyla mümkündür. Bu güç ise bilgi ve zihinsel yetkinlikten kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Fukuzawa, bilginin dönüştürücü ve koruyucu niteliğini *kokutai* kavramının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirmiştir. Ona göre *kokutai*'yi oluşturan milli egemenlik ve milli duygular, Batı medeniyetinin bilgi, bilim ve kurumsal birikimiyle geliştirilmeli ve güçlendirilmelidir. Bu bağlamda Batı medeniyetinin unsurlarının benimsenmesi *kokutai*'ye zarar vermemekte, aksine onun değerini ve dayanıklılığını artırmaktadır. Sonuç olarak Fukuzawa'ya göre *kokutai*'nin korunması ve geliştirilmesi Japonların temel sorumluluklarından biridir.



The Formation of the Concept of Civilization and Kokutai in Meiji Modernization: The Case of Fukuzawa Yukichi (1875)

Hülya Deveci

Concepts can shape the historical development of societies and guide their political transformation. States utilize various concepts to formulate political, economic, and social policies, legitimize reforms, and seek to preserve their national existence. Simultaneously, concepts are not merely instruments of progress and transformation, but also powerful intellectual constructs capable of leading societies into profound crises and irreversible processes. The decisive role of concepts can be clearly observed in the fundamental transformations experienced by Japan during its modernization. In particular, the intellectual debates of the Meiji Period (1868–1912) centered on the concepts of *bunmei* (civilization) and *kokutai* (national polity or essence). While *bunmei* provided the intellectual foundation for Japan's reforms in response to the West, *kokutai* became the focal point of discussions on how national identity and existence could be preserved during the modernization process.

This study aims to reveal the conception of civilization and national existence during the early stages of Japanese modernization by examining the concepts of *bunmei* and *kokutai* in Fukuzawa Yukichi's 1875 work, *Bunmeiron no Gairyaku* (An Outline of a Theory of Civilization). The central research question is how Fukuzawa developed his understanding of civilization through these concepts and on which principles he redefined Japan's national existence. To address this question, the work

@ Res. Asst. Dr. Erciyes University, hulyakarasu@erciyes.edu.tr

id <https://orcid.org/0000-0002-2463-1339>

DOI: 10.12658/M0809
insan & toplum, 2026.
insanvetoplum.org

Received: 13.07.2025
Revised: 05.12.2025
Accepted: 22.04.2026
Online First 13.07.2026

was analyzed through both content analysis and close readings. First, the original Japanese text was examined, and the frequencies and distributions of the concepts of *bunmei* and *kokutai* were identified. Subsequently, the words and themes associated with these concepts were analyzed to uncover the conceptual clusters. Finally, the semantic contexts in which these concepts appeared were evaluated through close reading, enabling a comprehensive analysis of Fukuzawa's model of civilization and national existence within his intellectual framework.

These findings demonstrate that Fukuzawa substantially transformed the traditional meaning of *bunmei*. In pre-Meiji Japanese thought, *bunmei* was associated with moral and cultural qualities such as courtesy, etiquette, education, virtue, and social harmony. However, Fukuzawa redefined the concept within the framework of Western civilization theories. Influenced particularly by the progressive notions of civilization developed in France and Britain, he evaluated civilization in terms of scientific advancement, technological progress, economic power, and institutional growth. Consequently, he regarded Western societies as representing the most advanced stage of civilization, while characterizing Japan as a "semi-civilized" nation that had not yet attained this level.

At the core of Fukuzawa's conception of civilization is the goal of preserving Japanese sovereignty. During their lifetime, the military and political superiority of Western powers generated a profound sense of threat among Japanese intellectuals. According to Fukuzawa, Japan could overcome these pressures by adopting the knowledge, science, technology, and institutions that enabled Western superiority. Therefore, Westernization was not merely a cultural preference but a necessary strategy to safeguard national independence. Fukuzawa's theory of civilization was underpinned by concerns about international competition, the threat of colonialism, and the struggle for state survival. Thus, his understanding of civilization was directly linked to the global balance of power during his era.

At the same time, Fukuzawa did not regard civilization as an exclusively Western phenomenon. Rather, he viewed civilization as a universal level of human development that all societies could achieve. The essential characteristics of civilization are continuous progress, dynamism, and development. Therefore, no society can claim to be the ultimate embodiment of civilization. All societies possess the potential to advance along the path of civilization by developing their capabilities. The human capacity for knowledge production, moral refinement, and rational thought is the fundamental source of civilization. Thus, while acknowledging Western superiority in the realm of civilization, Fukuzawa rejected the notion that civilization belonged only to the West.

For Fukuzawa, one of the most important conditions of civilization was individual and collective independence. Overcoming the obstacles between humanity and nature, removing restrictions on access to knowledge, and ensuring freedom of thought are fundamental prerequisites for civilization. Knowledge acquired through human reasoning and experience is the primary force driving social progress. Therefore, independence was both the starting point of civilization and its ultimate objective. Furthermore, civilization requires not merely the transformation of a particular elite group, but of society as a whole. According to Fukuzawa, civilization indicators should be evident across all social strata and bring about a transformation in mentality. Thus, civilization is a comprehensive process involving social consciousness and intellectual change beyond individual development.

Another important finding of this study concerns the significance Fukuzawa attached to social harmony and peace in his conception of civilization. Technical and material advancements alone do not constitute civilization. A society's internal stability, social order, and capacity to unite around shared values are essential components of civilization. Accordingly, the sustainability of civilization requires principles that can foster social solidarity and harmony. The unification of people under a common national identity, their willingness to assume the responsibilities required by civilization, and their orientation toward shared goals are fundamental conditions for social development. Therefore, his conception of civilization establishes a strong connection between social and individual progress and national consciousness.

The second principal concept examined in this article, *kokutai*, constituted one of the most significant intellectual debates in the Meiji era. Amid rapid social and political changes, the question of how to preserve Japan's national existence has become increasingly important. Fukuzawa associated *kokutai* with the English concept of "nationality" and defined it as a fundamental element of national consciousness. According to him, *kokutai* consisted of factors such as people's unity around a common history, their commitment to defending national interests, their ability to distinguish between their own community and foreigners, their existence under a common government, and the preservation of independence. In this sense, the *kokutai* represented not only political order but also a shared sense of belonging.

For Fukuzawa, the primary source of the *kokutai* was a shared historical consciousness. Through common historical experiences, people develop a collective sense of destiny and belonging. In this respect, his interpretation of *kokutai* differed from earlier understandings that emphasized loyalty to the imperial lineage. Fukuzawa expanded this concept by incorporating elements such as national sentiment, collective memory, and national consciousness into its traditional emperor-centered framework.

These findings further indicate that Fukuzawa did not regard *kokutai* as a fixed or immutable concept. In contrast, *kokutai* has transformed, strengthened, weakened, and even disappeared throughout history. The greatest threat to the *kokutai* was foreign pressure and the loss of national sovereignty. Consequently, the preservation of the *kokutai* depended directly on maintaining national independence and sovereignty. In Fukuzawa's framework, *kokutai* did not simply refer to a specific form of government or exclusively to the imperial system; rather, it fundamentally represented national sovereignty and the continuity of national existence.

In conclusion, the concepts of *bunmei* and *kokutai* emerge in Fukuzawa Yukichi's *Bunmeiron no Gairyaku* as two complementary intellectual pillars. While *bunmei* represented the process of progress and modernization necessary for strengthening Japan, *kokutai* signified the national sovereignty and consciousness that had to be preserved during that process. According to Fukuzawa, adopting elements of Western civilization, such as knowledge, science, and technology, would not undermine *kokutai*; on the contrary, it would reinforce it. Thus, Japan could modernize while simultaneously preserving its national identity. This perspective provides an important theoretical framework for understanding how the relationship between civilization and national identity was conceptualized during the early stages of Japan's modernization.

Kaynakça

Birincil Kaynaklar

- Fukuzawa Y. (2015). *Bunmeiron no Gairyaku* (Gendaiyaku) Miura Ryō (Ed.).
- Fukuzawa Y. (1875). *Bunmeiron no Gairyaku*, Dai Ikkan.
- Fukuzawa Y. (1875). *Bunmeiron no Gairyaku*, Dai Nikan.
- Fukuzawa Y. (1875). *Bunmeiron no Gairyaku*, Dai Sankan.
- Fukuzawa Y. (1875). *Bunmeiron no Gairyaku*, Dai Yonkan.
- Fukuzawa Y. (1875). *Bunmeiron no Gairyaku*, Dai Gokan.
- Fukuzawa Y. (1875). *Bunmeiron no Gairyaku*, Dai Rokkan.
- Fukuzawa Y. (1872-1875). *Gakumon no Susume*, Dai Jyū Ni Hen.
- Fukuzawa Y. (1872-1875). *Gakumon no Susume*, Shohen.
- Fukuzawa Y. (2009). *Gakumon no Susume*. Chikuma Shinsho.
- Fukuzawa Y. (1878). *Tsuzoku Kokkenron*.
- Katō Hiroyuki. (1874). *Kokutaishinron*. Taniyamarō.
- Nishi Amane. (1875) Kokumin Kifū. *Meiroku Zasshi*, No. 32.
- Nishimura Shigeki. (1875). Seigo Nijyūkai. *Meiroku Zasshi* No. 36.
- Tsuda Mamichi. (1875). Haishōron. *Meiroku Zasshi*, No. 42.

Kōji Sugi. (1874). *Shin'i Seisha no Setsu. Meiroku Zasshi*, No.10.

Aizawa Seishisai. (1939). *Shinron*, Miyamoto Insatsusho.

The Japan Weekly Mail, 9 Şubat 1901.

Bilimsel Çalışmalar

Aksoy, U. (2022). *Meiji dönemi Japon eğitim reformu: Meiroku Cemiyeti, Meiroku Dergisi ve kurucuları*. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alastair, B. (2008). Makers of the west: National identity and occidentalism in the work of Fukuzawa Yukichi and Ziya Gökalp. *Scottish Geographical Journal*, 165-182.

Buckle, H. T. (1861). *History of civilization in England*. Parker Son and Bourn. West Strand, London.

Chia, H. S. (2014). *Meiji Nihon no bunmei gensetsu no henyō*. Nihon Keizai Hyōronsha.

Cho, M. K. (2017). *Inventing a language: Translation word in Meiji Japan*. [Master Thesis, University of Alberta]. Department of East Asian Studies.

Deveci, H. (2023). Japonya'da *kokutai* (millî birlik) fikrinin ortaya çıkışı ve muhtevası. *Bilimname*, No. 49, 269-300

Deveci, H. (2021). Fukuzawa Yukichi'nin Hristiyanlığa dair görüşleri.Ali Merthan Dünder (Ed.). İçinde APAM *Japonya Çalışmaları I*, Ankara Üniversitesi Yayınları.

Doğrul, M., Çemrek, M. (2023). Meiji'den günümüze Japonya'da uluslararası ilişkiler disiplininin tarihsel gelişimi. *Gazi Akademik Bakış*, Sayı: 32, Cilt. 16. 209-229

Donglan, H. (2018). Ukichi taguchi 'kaika-shi' ni miru bunmei-shigaku no rekishi jyojyutsu. *Aichiken Ritsudai Daigaku Gaikokugakubu Kiyō*, Vol. 50. 73-92.

Dore R.P. (1965). *Education in Tokugawa Japan*. University of California Press.

Erol, H. İ. (2015). Yayın kritiği: Kavramlar tarihi: Politik ve sosyal dilin semantiği ve pragmatiği üzerine araştırmalar. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 272-280.

Esenbel, S. (2000). Türk ve Japon modernleşmesi: Uygarlık süreci kavramı açısından bir mukayese. *Toplum ve Bilim*, No. 84, 18-36.

Esenbel, S. (1999). "Japonya ve Türkiye çağdaşlaşma tarihi" Selçuk Esenbel ve A. Murat Demircioğlu (Ed.). İçinde Çağdaş Japonya'ya Türkiye'den bakışlar. Simurg Yayınları.

Esenbel, S. (2021). *Japon modernleşmesi ve Osmanlı, Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam politikaları*. İletişim Yayınları.

Fukuzawa, Y. (2006). *Özyaşam öyküsü*. Esra Üstündağ Selamoğlu (Çev.). Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Fukuzawa, Y. (2021). *Modern Japonya'nın doğuşunda bir aydın: Yukichi Fukuzawa*. Esra Üstündağ Selamoğlu (Çev.). Vakıfbank Yayınları.

Guizot, F. (1846). *The history of civilization from the fall of the roman empire to the French revolution*. William Hazlitt, D. Appleton (Trans.).

Guizot, F. (1899). *History of civilization in Europe*, The Colonial Press.

Hesselink, R. H. (1994). The Assassination of Henry Heusken. *Monumenta Nipponica*, Vol. 49, No. 3, 331-351.

Hirayama, Y. (2008). *Fukuzawa Yukichi: Bunmei no seiji niha muttsu no yōketsu ari*. Mineruwa Shoten.

Holtrop, J. (1789). *English-Dutch Dictionary*.

Howland, D. (2000). Society reified: Herbert Spencer and political theory in early Meiji Japan. *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 42, 67-86.

- Imanaga, S. (1979). *Fukuzawa Yukichi no shisō keisei*. Keiso Shobo.
- Itō, T. (1936). *Kokutai gainen no shiteki kenkyū*. Dōbun-kan.
- Jansen, M. B. (1984). Rangaku and westernization. *Modern Asian Studies*, 18, 541-553.
- Jansen, M.B. (2002). *The Making of Modern Japan*. Harvard University Press.
- Katsuhito, I. (2016). Philosophical world of Meiji Japan. *European Journal of Japanese Philosophy*. 9-30.
- Kageura, R. (2025). Fukuzawa Yukichi as the first advocate of financial capitalism in Japan. *Synergy*, Vol.21/ No. 2, 277-288.
- Kazuhiro, T. (2007). *The Meiji constitution-The Japanese experience of the west and the shaping of the modern state*. David Noble (Trans). International House of Japan.
- Klaus, A. (2016). *Kokutai: Political Shinto from early modern to contemporary Japan*. Eberhard Karls University. *Kokugojiten*. Kadokawa Shoten, 1973.
- Kono, Y. (2011). *Meiroku Zasshi no seiji shisō*. Tokyo Daigaku Shuppankai.
- Koselleck, R. (2022). *Kavramlar tarihi: Politik ve sosyal dilin semantiği ve pragmatigi üzerine araştırmalar*. Atilla Dirim (Çev.). İletişim Yayınları.
- Maruyama, M. (1986). *Bunmeiron no gairyaku wo yomu (I-II-III)*. Iwanami Shoten.
- Masanori, N. (1988). *Fukuzawa Yukichi no kenkyū*, Shibunkaku Shuppan.
- Matsumoto S. (1967). Yukichi Fukuzawa-his concept of civilization and ciew of Asia. *The Developing Economies*, Vol.5, No. 1, 156-172.
- Mill, J. S. (1873). *Considerations on representative government*. Henry Holy and Company.
- Nalbant, A. Ş. (2013). XIX. yüzyıl Japonya'sında siyasi düşünce: *Shinron ve bunmeiron no gairyaku eserlerinde ideoloji*. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nalbant, A. Ş. (2015). Fukuzawa Yukichi'nin Bunmeiron no Gairyaku Adlı Eserinde Milli Bütünlük Algısı. . Selçuk Esenbel, Erdal Küçükyalçın (Ed.). *İçinde Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı II*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Naya, S. (2005). Bakumatsu-ki ni okeru gensetsu hensei to seiyo keimō shisō no juyū: Yokoi shōnan to katō hiroyuki wo chūshin ni. *Osaka Daigaku Gengo Bunkagaku*, 14, p.117-130.
- Nihongo Daijiten*. Kōdansha, Tokyo, 1989.
- Nishida, T. (1969). Fukuzawa ni okeru teikō no ronri no tenkai (2). *Doshisha Hōgaku Bakku Nanbaa*, 20/3, 1-16.
- Nishimura, M. (2006). *Fukuzawa Yukichi-kokka risei to bunmei no dōtoku*. Nagoya Daigaku Shuppankai.
- Ogawara, M. (2012). *Fukuzawa Yukichi no seiji shisō*. Keiō Daigaku Shuppankai.
- Ōta, M. (1965). Fukuzawa Yukichi no tennōkan-Meiji zenki no tennō-sei shisō. *Dōshisha Daigaku Jinbunkagaku Kenkyūshohen*, No. 1, 171-212.
- Özşen, T. (2016). *Japon modernleşmesine kırsaldan bakış*. Nobel Bilimsel.
- Öztürk, A. Ç., Çevik, C. (2022). *Kavramlar tarihi: Özgürlük*. Doğu Batı Yayınları.
- Öztürk, İ. (1995). Fukuzawa Yukichi and Ahmet Mithat Efendi: A comparative study of the two leading figures of modernization in Japan and the Ottoman Empire in the 19th century. [Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi].
- Racel, M. N. (2011). *Finding their place in the world: Meiji intellectuals and the Japanese construction of an west-west Binary*. [Phd. Thesis, Georgia State University].
- Saito M. (2009). Kōneru no chirisho no bakumatsu, Meiji-shoki no nihon he no eikyō. *Annals of Ochanomizu Geographical Society*, Vol. 49, 27-48.

Shinmeikai Kokugojiten. Sanseido, Tokyo, 1997.

Sugiyama, S. (2019). Bunmei kaika to Fukuzawa Yukichi. *Yūsei hakubutsukan kenkyū kiyō*, No. 10, 26-41.

Sugiyama, R. (2023). *Inoue tesujirō to kokutai no kōbō: Kangaku no haken to hankan no akademizumu*. Hakusu-isha, Tokyo.

Şimşek, A. (2025). *Kavramlar ve tarihleri*. Vakıfbank Yayınları.

Şirin, İ. (2024). *Osmanlı'da siyasal dilin İnşası: Değişen ve dönüşen Osmanlı İmparatorluğu'nda kavram ve söylem*. Ketebe.

Takahashi, H. (1997). *Fukuzawa Yukichi no shisō to gendai*. Kaichō

Takano, S. (2001). Meiroku zasshi no goi kōzō. *Jinbungaku Kenkyūshohō*, Vol. 43, 39-52.

Teigoku Gakushiin. (1938). *Teishitsu seido-shi*. Herarudo-sha.

Tetsuo, N. (2008). History and nature in eighteen century tokugawa thought. *The Cambridge History of Japan*, Vol. 4, ed. John Whitney Hall, Cambridge University Press.

Titus, D.A. (1980). The making of the symbol emperor system in postwar Japan. *Modern Asian Studies*, 14/4, 529-578.

Tooyama, S. (1970). *Fukuzawa Yukichi-shisō to seiji no kanren*, Tokyo Daigaku Shuppankai.

Toshimitsu, A. (1998). Fukuzawa Yukichi ni okeru kokutai kannen no tenkai. *Kindai Nihon Kenkyū*, Vol. 15, 1-45.

Toshimitsu A. (2003). Seiyō Jijyō ni okeru bunmei to shinpo. *Keiō Gijyuku Daigaku Hōgaku Kenkyūkai*. Vol. 76, No. 2, 221-244.

Volgelsang, K. (2012). Conceptual history: A short introduction. *Oriens Extremus*, Vol. 51, 9-24.

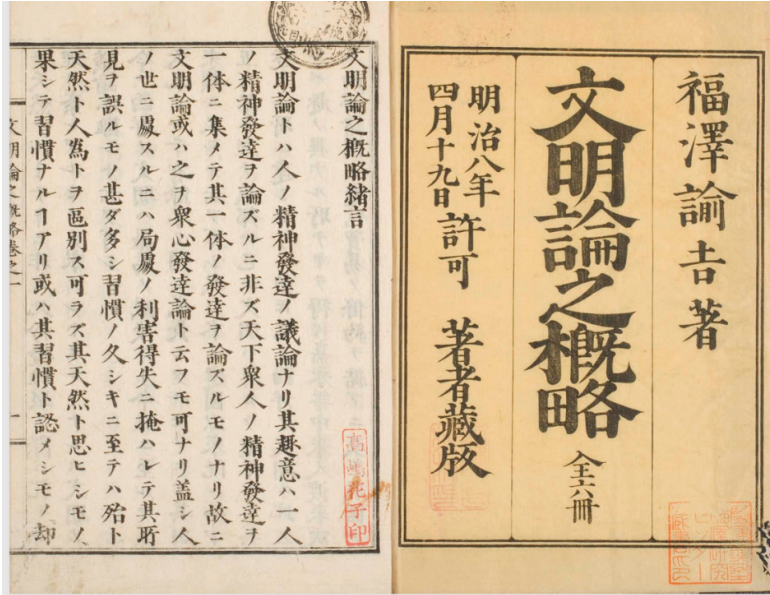
Wolfgang, S. (2021). A perspective for Japan: Fukuzawa Yukichi's theory of civilization, 1875. *Historika Sociologie*, No.2, 47-66.

Yasukawa, J. (2016). *Fukuzawa Yukichi to Maruyama Masao*, Kōbunken.

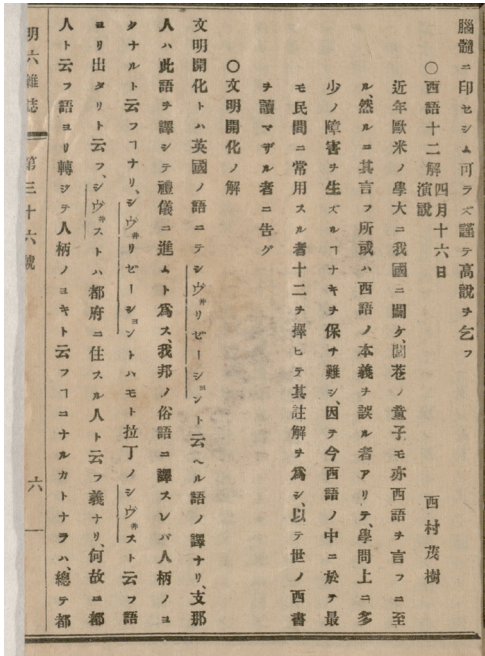
Yates, C. L. (1994). Saigō Takamori in the emergence of Meiji Japan. *Modern Asian Studies*, Vol. 28, No. 3. 449-474.

Ek 1

Bunmeiron no Gairyaku, Dai Ikkan, 1875.



Ek-2



Ek 3

Fukuzawa Yukichi, *Gakumon no Susume, Dai Jyū Ni Hen*, s. 11

